

Культурно-політичний місячник
для українців у Чеській Республіці
Kulturně-politický měsíčník pro Ukrajince
v České republice

№ 10/2018, рік XXVI
č. 10/2018, ročník XXVI
www.ukrajinci.cz

ПОРОГИ

T. G. MASARYK
1850 - 1937
T. G. MASARYK

T. G. MASARYK
7.3. 1850 - 14.9. 1937
Самый великий, великий,
великий и великий
президент Чехословацкой
республики 1918-1938.
Масарык не оставил
в Словакии ни одного...

T. G. MASARYK
7.3. 1850 - 14.9. 1937
Český demokratický vůdce,
vládkář a mezinárodní
prezident Československé
republiky 1918-1938.
Masarykův přínos k rozvoji
československé republiky...

ЗЕМЛЯ БЕЗ ІМЕНІ :

«Від Ясіні до Ашу – Республіка є наша!» – почали казати сто років тому у міжвоєнній Чехословаччині. Чимало людей на Закарпатті і в Чехії і дотепер ностальгує за часами «Татінка Масарика». Та чи справді тих 20 років спільного життя були «золотою ерою» краю?..

Чехія пам'ятає жертв Голодомору

В Україні та в усіх куточках світу, де проживають українці, 24 листопада відбулися акції «Запали свічку пам'яті» на вшанування пам'яті жертв голодомору в Україні 1932-1933 років, штучно організованого радянською владою. В Празі така акція відбулася на Вацлавській площі о 15:30. Та вже від опівдні цього дня була відкрита документальна виставка «Страчені голодом: невідомий геноцид українців». Кількадесят небайдужих чехів та українців разом з усією Україною згадали невинних жертв тієї страшної трагедії, яка забрала більше 7 мільйонів українців.

Дещо раніше, 5 листопада цього року, у чеській столиці, за ініціативою Світового Конгресу Українців (СКУ) та Українського інституту національної пам'яті (УІНП), українці та чехи зібралися на Старомнестській площі, щоб також ушанувати пам'ять дітей, які померли або не народилися внаслідок геноциду. Участь у жалобному мітингу взяв і співробітник УІНП Пав-

ло Подобєд. Він розповів про конкретні заходи, що їх вживає Інститут для відновлення пам'яті про більшовицький злочин: підготовка виставок, видання просвітницьких матеріалів, пошук необлікованих масових поховань жертв Голодомору. Під час акції було зачитано імена 85-ти дітей, які загинули під час Голодомору у Дніпропетровській області. Після цього учасники запалили свічки та вшанували пам'ять загиблих хвилиною мовчання. «Геноцид проти українського народу завдав такого страшного удару нашій нації, що ми й досі не можемо позбутися цих наслідків. Це був не лише моральний, фізичний удар. Це був удар по генофонду, оскільки третина з усіх загиблих – діти. Ми всі повинні не просто пам'ятати цю найбільшу трагедію українського народу в нашій історії, ми повинні робити все для того, щоб жодних гібридних війн проти України ніколи більше не було», – сказав у своїй промові посол України в Чехії Євген Перебийніс.

Під час проведення виставки на Вацлавській площі.

Організаторами акції пам'яті виступило Посольство України в Чехії та Міжнародна асоціація українців «Євромайдан». Окрім Праги, до акції в Чехії долучилися також міста Брно та Ліберець. Вона тривала до 24 листопада – Дня пам'яті жертв Голодомору.

PC

Ми розширюємося! Ми розвиваємося!

У тебе солідний, професійний вигляд, ти любиш керувати автомобілем?

Ми знаємо, як це належно оцінити і відмінно нагородити. Ми пропонуємо тобі заробіток навіть до 5 тисяч чеських крон на день! Ти возитимеш тільки VIP-клієнтів на і з аеропорту імені Вацлава Гавела у новій автівці класу люкс.

Ти можеш обрати собі вид трудової зайнятості, який найкраще тобі підходить – головні трудові відносини (HPP), ліцензія на підприємницьку діяльність (ŽL), додаткові трудові відносини (DPP).

Ми будемо раді й початківцям, яких приймемо на навчання й стажування, привітаємо й професіоналів.

Дзвони: +420 733 618 027

Пиши: topservice@taxi14007.cz

Вивчення Таємного архіву

В Посольстві України в Чеській Республіці 8 листопада обговорили реалізацію науково-дослідного проекту з вивчення та дослідження Таємного архіву української міжвоєнної (1918-1939), воєнної (1939-1945) та післявоєнної (1945-1991 роки) еміграції в Чехословаччині та Франції. У зустрічі взяли участь дипломати Віталій Бабінський та Тетяна Горупович, науковці Олег Павлів, Каміл Касан й Олександр Кучерак, а також співробітник УІНП Павло Подобед. Згаданий архів Олега Павліва нещодавно вдалося віднайти, врятувати і отримати у власність для зберігання. Він приніс із собою деякі оригінали матеріалів та документів, зокрема проспект про смерть отамана Симона Петлюри, виданий ЦЕСУСом

в Празі в 1926 році, документи про заснування Українським Народним Союзом у Франції газети «Український Голос» в Парижі у 1933 році, часопис «Голод в Україні», виданий редактором часопису Г. Бочковським в 1933 році, статuti і посвідчення членів Українського академічного хору в Празі 1920-х років, поштівки Української Господарської Академії в Подєбрадах та поштівки ОУН-УПА, багато інших матеріалів та документів Таємного архіву.

На зустрічі вирішувалось питання наукового вивчення архіву, видання на його основі книги і проведення науково-практичної конференції та ряду виставок в Україні і Чеській Республіці. Олег Павлів та Олександр Кучерак по-

Учасники зустрічі у Посольстві України, фото Каміла Касана.

дарували дипломатам та пану Подобеді свої авторські і упорядковані ними видані книги.

Вл. інф.

Синьо-жовтий прапор під час «Оксамитової ходи»

У центрі чеської столиці Праги 17 листопада під час відзначення річниці Оксамитової революції 1989 року учасники активістської групи «Капутін» розгорнули прапор України. Таким чином активісти нагадали про обмеження демократичних свобод, які втілює кремлівська влада. Тримали величезний прапор небадужі українці і чехи. Водночас під час ходи лунали заклики до відставки прем'єр-міністра Чехії Андрея Бабіша через нещодавній «кримський» політичний скандал, пов'язаний з його сином. «Я тримаю прапор України, тому що, на мою думку, Україна є частиною Європи так само, як і ми. І те, що її окупують росіяни – це жахливо. Я хочу підтримати Україну. Якщо Росія змогла окупувати Україну, то ми наступні в черзі. Путін повторює історію. Я дуже добре пам'ятаю 1968 рік. Росіяни своєю присутністю пригнічували наші життя. Не можна допустити щоб усе повторилося», – зазначила учасниця акції.

Акцію супроводжували публічні промови із пригадуванням демократичних цінностей, які втілював політик Вацлав Гавел. «Здається, наше суспільство взагалі не усвідомлює, в якій небезпеці перебуває. Я хочу, щоб мої діти жили у вільній країні, в якій я звик жити. До 20 років я жив у Нідерландах і був абсолютно щасливим, коли повернувся до Чехословаччини, тому що почалася революція. Сенс мого життя полягає у свободі і демократії, і я не можу дозволити людині, яка бажає зробити із Чехії олігархічну

державу та віддати її Росії, забрати їх у мене. Гадаю, що всі чехи мали би підходити до цього саме так», – сказав лідер групи «Капутін» Отакар Ван Гемунд.

Український прапор стає символом демократії, свободи й опору російському імперіалізму. Фото: «Радіо «Свобода»

РС

Обмін досвідом про кібербезпеку

Чеські спеціалісти з кібербезпеки проводили курси для українців на лінії фронту. Уже понад три роки група «Команди для України» намагається передати українцям чеський досвід у сфері безпеки. Нещодавно група чеських фахівців із кібербезпеки повернулася з прифронтової зони. Там вона не лише ділилася досвідом, але і уважно вивчала український. Після повернення учасники групи розповіли про свою поїздку у приміщенні по-сольства України у Празі. Близько місяця тому чеські волонтери проїхали з низкою лекцій та тренінгів для всіх, кого цікавлять питання кібернетичної безпеки, майже по всій лінії розмежування на Донбасі, починаючи з Маріуполя, і через Луганську область доїхали аж до Харкова. Спеціаліст із кібербезпеки Томаш Флідр, який працював у службах національної безпеки Чехії, у приватних компаніях та у недержавному секторі, розповів, що тренінги, які чеська «Команда для України» проводила у прифронтовій зоні, були розраховані як на широку публіку, так і на вузьких спеціалістів із війська та поліції. «Перед тим, як почати тренінг, ми роздали людям

анкети, в яких ми питали їх, як вони сприймають кіберзагрози, що вони про них знають, чи знають, як себе захистити. І на підставі їхніх відповідей ми підготували для них курси, які відповідали саме їхнім потребам. Попит на наші курси був дуже великий, прийшли сотні людей, можливо, і понад тисячу. Мене дуже здивувало, що в таких містах, які буквально перебувають на лінії фронту, як Маріуполь, Щастя, Северодонецьк, Краматорськ, люди сприймають кібербезпеку як реальну проблему, навіть незважаючи на те, що в них є значно небезпечніші загрози життю», – розповів для «Радіо «Свобода» чеський експерт. Як каже Томаш Флідр, якщо раніше цю роботу група активістів робила безкоштовно, то тепер вони отримали ґрант від Вишеградського фонду, бо досвід, який має зараз Україна, є унікальним, і європейські організації зрозуміли, що напади на Україну не лише завершуються на українських кордонах. Найважливішою інформацією для чехів Томаш Флідр назвав напади на критичну інфраструктуру України, яких було декілька і які показали, наскільки вразливими можуть бути головні

Прийом «Команди для України» у посольстві України в ЧР. Фото зі сторінок патрульної поліції у Закарпатській області.

об'єкти постачання електроенергії, якщо її вразить кібернетичний напад зловмисників. «Ми привезли найкращих українських експертів, які брали участь у розслідуванні цих нападів, що відбувалися у 2015-2016 роках. На щастя, вони дуже відкрито розповідали про проблеми, з якими їм довелося стикнутися, і таким чеським електричним компаніям, як ČEZ (найбільша чеська енергетична компанія – ред.), було важливо про це дізнатися більше», – пояснює Томаш Флідр.

Марія Щур

«Дні культури» охопили чимало міст і тематики

П'ять градецьких автобусів поїдуть до закарпатського Тячева.

Осінні Дні української культури в Чехії успішно завершилися. Вони характеризувалися небувалою кількістю, тематикою та різноманітністю акцій, а також розростанням їхньої географії. У Будинку національних меншин відбувався ярмарок українських виробів декоративно-прикладного та ужиткового мистецтва, вишиванок, українських книжок, подавалася українська традиційна кухня, відбувався перегляд документального кіно

й обговорення чесько-українських взаємовідносин, виступ місцевих колективів, індивідуальний виступ українців Чехії. Відбувся другий «Прагаукрфест», де до Дня захисника України виступили творчі колективи, що діють на території ЧР, та гості з України. Глядачі слухали козацьких й повстанських пісень, про сучасних героїв. Виступили дитячий колектив «Світоч», зокрема, Христинка Росоловська, Настя Жидовська та Софія Косійова, та Ніколка Криць на фортепіано; колектив «Джерело» забавляв танцями, Дуо «МарОля» подарувало людям не всім відомі пісні. Та «цвяхом» програми тут був ансамбль «Стебничаночка» та «Стебничаночка – діти» з міста Стебник на Львівщині, який представив патріотичні пісні. Наталя Шерегеля у фіналі виконала пісню, що поєднала нас усіх, а діти розгорнули великий український стяг. Далі діяла розважальна програма: танці, караоке, конкурси. У місті Млада Болеслав виступили митці Володимир Куртяк, Світлана Весна та Олексій Саранчук, у Хомутові відбувся культурний вечір громади із виступами фольклорних та фоль-

кових гуртів «Анонім», «Скеюшан», «Водограй», «Іґніс», у Празі та Брні виступило «Дуо бандуристів» Володимира Войта (Київ) та Богдана Шутка (Відень), відбулися лекції про діаспору та презентації книг, вечорниці й концерт творчого колективу «Джерело» з гостями – гуртом «Іґніс» та співаком Павлом Бубряком. Значною популярністю користувався «Тиждень українського кіно», на якому в кінотеатрах демонстрували найостанніші та найбільш нашіумілі українські стрічки. Демонстрація фільмів та дискусії відбувалися й у Брні. «Дні української культури» охопили й місто Градец Кралове, де відбулися дещо раніше. У столиці тривають поки що «Інтеграційні курси», на яких можна дізнатися про всі необхідні іноземцям закони та правила проживання у Чехії. Завершивши насичену подіями осінь, наразі українська громада у Празі готує на наступний рік традиційний бал «Маланка». Вона відбудеться 23 лютого 2019 року у залі Культурного центру «Новодворска», що у районі Прага 4.

пор

Дискусії про Майдан

Учасники дискусії – відомі у Чехії активісти, які неодноразово виступали на підтримку України.

П'ять років тому розпочалася в Києві Революція Гідності, яка тривала три місяці і призвела до повалення про-російського президента. Невдоволена цим Москва розпочала проти України військову операцію, захопивши Крим та частину Донбасу. Про значення та результати Дня Гідності та Свободи, який відзначається 21 листопада, дискутували чеські проукраїнські активісти Міхал Майзнер, Соня Поспішлова, Томаш Пешинський, Отакар ван Гемунд і вже сенатор Марек Гілшер. Саме вони стояли і стоять за своєрідним празьким відлунням українських подій – щотижневою акцією «Празький Майдан» на Старомнестській площі. Вів дискусію модератор та журналіст Мартін Новак, який написав про українські події чимало репортажів до чеської преси. Гостем дискусії став теолог Гаято Окамура. Під час дискусії обговорювалися переважно способи протидії російській дезінформації, шпигунству, агентам впливу, спробам Кремля зруйнувати єдність ЄС та припинити євроінтеграцію України, розвернувши владу у Києві назад на про-московську орієнтацію або й узагалі ліквідувавши українську державність як таку. Дедалі більше спостерігачів та політиків вважають, що саме це є метою путінської кліки, і така можливість у неї настане, щойно будуть повністю запуснені газопроводи в обхід України «Північний потік-2» та «Турецький потік». Та всі промовці дякували Україні й ставили її в приклад як країну, що впевнено рухається вперед, яка не здається і не опускає рук перед про-

блемами, як країну, що може стати еталоном справжньої демократії в Європі, якщо не зійде з вірного шляху. В Празі також наступного дня відбулася зустріч на подібну тему – із засновниками громадських організацій в Україні, які беруть активну участь в проектах, спрямованих на подолання посттравматичного стресового розладу в учасників Революції Гідності та російсько-української війни, а також їх самореалізації та повернення до суспільного життя. На запрошення «Української Європейської Перспективи» до Праги приїхали Олекса Коба з Полтави – ветеран російсько-української війни, засновник громадського руху «Злам стереотипів», доброволець у складі батальйону «Дніпро-1», ініціатор створення ветеранського соціального бізнесу, та Олег Слабоспицький з Києва – громадський активіст, співкоординатор Громадського сектора Євромайдану, голова Асоціації молодіжних центрів України. Учасники спілкувались про українські реалії після Революції Гідності – про те, що вдалось, і що завершилось невдачею. Про реальне життя, власний досвід, реінтеграцію та рух вперед. Паралельно в Карловому університеті відбувся круглий стіл до п'ятої річниці Майдану, участь у якому взяли участь науковці й експерти з України Юлія Біденко, Олександр Доброер та Ярослав Мінкін. Про значення Майдану говорив також і посол України Євген Перебийніс 29 листопада у Карловому університеті.

Вл. інф.

Благодійний ярмарок у готелі «Гілтон»

Україна – це красиво, смачно та якісно. У цьому могли переконатися 25 листопада відвідувачі стенду на цьогорічному різдвяному благодійному ярмарку в празькому готелі «Гілтон», який щороку організовує Асоціація партнерів дипломатів. Чимало національних виробників допомогли заповнити український стенд. Різноманіття медів представили фірми «Ascapia» та «API-TIME», глазуровані пряники – «Київхліб», шоколадні цукерки – «Рошен», льодяники – «Майстерня карамелі». Було що запропонувати й любителям пива, вина та коньяку – свою продукцію люб'язно надали «Перша приватна броварня», «Оболонь» і завод «Тиса». Народні майстрині Лідія Кришталь та крамниця сувенірів «Червона калина» продавали гобелени, іграшки, вишивані сорочки та традиційні прикраси – корали. Зі Львова прилетіли футболки з принтом найбільшого у світі літака – «Мрія». Ляльки-мотанки, виготовлені жінками з прифронтового села Красногорівка на Донбасі, були абсолютним ексклюзивом від громадської організації «Бажання допомогти». Усі виручені з продажу кошти були перераховані чеським благодійним організаціям.

Вл. інф.

Український стенд на благодійному ярмарку.

Острів демократії у центрі Європи

100 років від дня створення Чехословацької Республіки

ТЕКСТ: Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ

ФОТО: Масаріків інститут та Архів Академії наук Чеської Республіки

28 жовтня виповнилося 100 років від дня створення Чехословацької Республіки – країни, котра за своїм рівнем суспільної демократії та політичного плюралізму багато в чому випереджала свій час. Волею долі проіснувала вона рівно 20 років – від 28 жовтня 1918-го – до 30 вересня 1938 року, але слід в історії залишила помітний.

При створенні нової держави, до складу якої ввійшли Богемія, Моравія, Чеська Сілезія, Словаччина та Підкарпатська Русь, насамперед були проведені зміни адміністративного, поліцейського й судового апаратів, узаконено свободу слова і друку, право на страйк, запроваджено 8-годинний робочий день, ухвалено закони про державну допомогу безробітним, розширення соціального страхування. Однією з основних реформ була аграрна – держава отримала право відчуження в громадське користування і передачу малоземельним селянам за викуп земельних володінь.

Що вдалось відновити після Австро-Угорщини?

У Чехословацькій державі проживало 13,6 мільйонів осіб (чехи – 6,8 млн., словаки – 2 млн., німці – 3,1 млн., угорці – 0,7 млн., українці – 0,5 млн., інші національності – 0,5 млн.). До її складу ввійшла четверта частина населення, близько 1/5 частини території Австро-Угорщини і майже 70% усієї промисловості колишньої монархії, яка протягом двох-трьох

В Ужгороді стиль забудови Галаґова називають «чеським конструктивізмом», науковці ж вживають радше термін «функціоналізм».

повоєнних років була повністю відновлена і мала великий експортний потенціал. Проте економічний потенціал різних частин республіки був далеко не однаковим: питома вага зайнятих у промисловості Словаччини була у 2 рази, а на Закарпатті – у 4 рази нижча, ніж у Чехії.

За двадцятиліття зусиллями Чехословацької держави на Закарпатті, тодішній Підкарпатській Русі, сталися колосальні зміни в усіх сферах суспільного буття. Уряд намагався модернізувати відсталу економіку, підняти рівень життя населення, вкладав у розвиток регіону значно більше коштів, ніж вилучав податками.

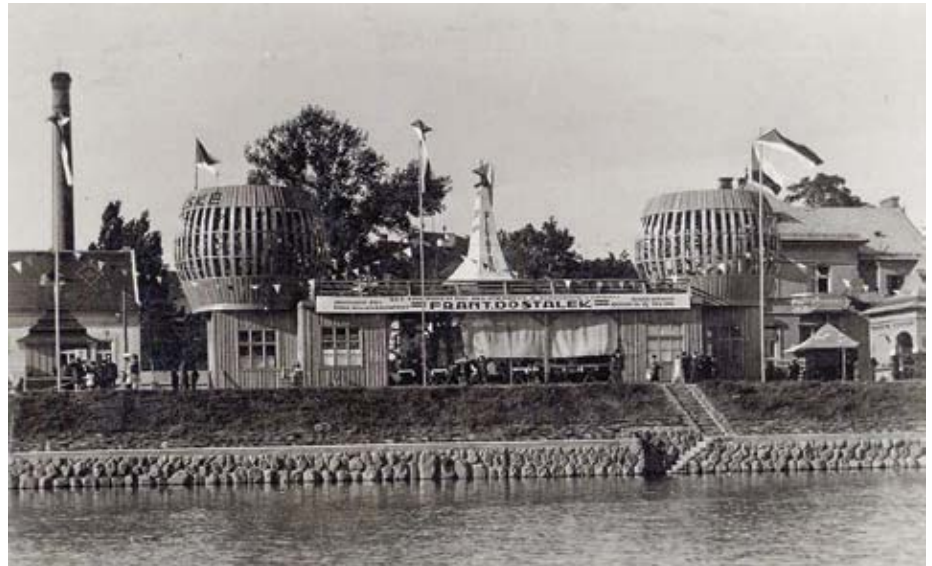
За 1919-1932 роки ця сума становила 1,6 млрд. крон. Значна її частина спрямовувалась на розбудову інфраструктури: доріг, залізниці, адміністративних і шкільних будинків, лікарень. Саме у ті роки Ужгород став адміністративним центром усього краю, що зумовило будівництво на його території цілої низки модерних споруд, котрі й сьогодні є його найбільшою архітектурною цінністю. Мова не лише про знаменитий адмінквартал на Галаґові, де нині розташовані обласні органи влади, міліція, профспілки, медичний факультет УжНУ, Апеляційний суд, СБУ, відділення Нацбанку, СШ №3, мала і вели-

Візит Президента ЧСР Т. Г. Масарика до Ужгорода 22 вересня 1921 року.

Кінотеатр «Ужгород», 1932 рік, архітектор Людвіг Оелшлеґер, нині на реконструкції.

Павільони першої промислової виставки в Ужгороді 5-24 липня 1927 року.

ка Рафанди, дім «Просвіти», але й будівлі Акушерської школи (нині приміщення Обласного центру нейрохірургії), міської дитячої лікарні, міського ринку на площі Корятовича, басейну «Спартак». Серед найважливіших об'єктів інфраструктури – Ужгородська та Оноківська ГЕС, поштамт з телефонною станцією, радіомовлення, транспортні мости, аеропорт, споруда пожежної команди, м'ясокомбінат на Капушанській. Сучасні промислові та соціальні об'єкти, серед яких Мукачівська тютюнова та Берегівська ферментаційна фабрики, зводилися по всьому краю. Поступово здійснювалася електрифікація – у 1935 році 30% закарпатців уже користувалися електроенергією. У регіоні, де практично не було асфальтованих доріг, за неповних 20 літ побудовано 658 км доріг, майже 200 мостів. Якщо в складі Угорщини на Закарпатті діяло лише 4 лікарні, де працювало 28 лікарів, то в міжвоєнний період було засновано 16 лікарських установ, кількість лікарів збільшилась до 70. Вдалось поступово локалізувати і подолати такі хронічні епідемії, як тиф, туберкульоз та інші. Зросла кількість населення – з 604 тисяч у 1921-му до 725 тисяч у 1930 році.

Демократія та сприяння емігрантам
Партійний плюралізм та реальна демократія у виборчих процесах, попри значну неосвіченість та аполітичність, давали змогу обирати до парламенту країни представників найрізноманітніших партій – християнських і соціал-демократів, народників, трудовиків, аграріїв,

соціалістів, автономістів. Депутатами і сенаторами обиралися представники діаметрально протилежних політичних поглядів: українофіли (А.Волошин, А.Штефан, Ю.Ревай), русофіли-автономісти (С.Фенцик, А.Бродій, Й.Камінський, Е.Бачинський, І.Куртяк, Ю.Гуснай), комуністи (І.Мондок, М.Сидоряк, Е.Шафранко, І.Локота, О.Борканюк) та інші. Не можна не згадати, що тогочасна Чехословаччина надала політичний притулок десяткам тисяч політичних емігрантів з теренів колишньої Російської імперії. Рятуючись від розправ більшовиків на території демократичної центральноєвропейської держави, тут знайшли собі прихисток колишні російські білогвардійці, борці за державну незалежність України, анархісти, націоналісти та й просто аполітичні інтелігенти, котрі не сприйняли більшовицького перевороту. Багатьом з них чехословацька влада дала змогу заробляти собі на хліб викладанням у Вільному Українському університеті та Українському педінституті ім. Драгоманова у Празі, вчителюванням у гімназіях та народних школах у віддалених селах Підкарпаття. Окрім суто учительських функцій, вони вчили селян грамоті та долучали до культурного дозвілля, засновуючи у селах читальні, хори, гуртки, оркестри, спортивні організації. Про одного з таких педагогів-емігрантів, учителя Коваленка, згадує у своїх спогадах Юрій Ільницький: «Коваленко був дуже сильною і цікавою людиною. Завдяки йому у нашому селі довідалися про шахи. Навіть старші люди захопилися цією грою. Коли ми, дітлахи, доймали його, він гнівався. «У моєму підпорядкуванню стільки війська було, але мені не їли душу так, як ви!» – дорікав він нам. Його дружина і двійко синів жили у місті Табор на південь від Праги, і він постійно

розповідав нам про них. Видно було, що він нудьгував за батьківщиною. Свою нудьгу вгамовував горілкою. Міг сам, на великий подив наших селян, випити півлітра горілки. Бувало, прийде на весілля, як заспіває українську пісню, то гасова лампа закліпає і погасне». У роки воєнного лихоліття окупована фашистами Чехословацька держава, маючи уряд в екзилі, порятувала десятки тисяч своїх громадян від сталінської тиранії, у прямому сенсі витягнувши їх з таборів ГУЛАГу. Як це не парадоксально, але вижити на фронті у них було більше шансів, аніж у радянських концтаборів¹. Слід визнати, що закладені саме у часи Чехословацької Республіки основи суспільної демократії, громадянської толеранції та соціальної культури, попри наступні 75 літ вихолощення, й до сьогодні вигідно вирізняють Закарпаття на загальноукраїнському тлі.

¹ Ця хвиля міграції із Закарпаття тривала з весни 1939-го і до червня 1941 року й мала стихійний характер. Як зазначає історик Олександр Пагіря, до Радянської України перебралися від 5 до 10 тисяч закарпатців. Але замість «пролетарського раю» більшість цих людей отримали різні терміни ув'язнення. «Певній частині цих мігрантів вдалось врятуватись завдяки набору до Чехословацького армійського корпусу під командуванням Людвіга Слободи: у листопаді 1942 року унаслідок домовленості між чехословацьким урядом в еміграції та радянським урядом було видано постанову Політбюро Комуністичної партії про амністію цих нелегалів, які переходили кордон у 1939-1941 роках. Цей контингент сформував до 70 відсотків цієї військової частини – 7100 вояків, які взяли участь у багатьох боях на території України, зокрема, у боях за Київ, Білу Церкву тощо», – розповів Пагіря. Зокрема, під час Карпатсько-Дуклінської операції восени 1944 року загинуло близько 800 закарпатців, їхній прах покоїться тепер на двох державних кладовищах-музеях: у містах Дукля (Польща) та Свидник (Словацьчина). Чимало солдатів та командирів корпусу отримали радянські і чехословацькі військові відзнаки, але більшість з них довелось чекати понад десять років, доки Москва і Прага визнають їх учасниками Другої світової війни. За матеріалами: «Радіо «Свобода», «Мукачєво.нет», «Закарпаття он лайн».

«Далекий Схід» Чехословащини

Празі ніколи не вдалося виправдати надій, які вкладали у неї жителі Підкарпатської Русі

ТЕКСТ: Станіслав ГОЛУБЕЦЬ, Мартін ЄМЕЛКА

Сусідам міжвоєнна ЧСР нагадувала «шмат ковбаси, з якої так і хочеться видавити фарш».

«Першу Республіку», через витягну-ту форму кордонів, прирівнювали до ліверної ковбаси. Багато хто додавав, що сусідів це вабило перетворити її на фарш. Продовжений східний кут, Підкарпатську Русь, Чехословащина отримала випадково.

До 1914 року в Чехії про русинів, які проживали на північному сході карпатської дуги, знали менше, ніж про словаків. Регіон був відсталий і у рамках не надто розвиненої Угорщини як частини Габсбурзької монархії, та на початку XX століття він пройшов певну модернізацію. Але більшість населення жила нужденно, багато хто зловживав алкоголем. Еміграція до США для великої кількості русинів була єдиним рішенням.

Територія Підкарпатської Русі була національно і конфесійно різноманітною. Переважно греко-католицькі русини самі не знали, до якого народу належати – до росіян чи до українців... У великій єврейській громаді, яка прийшла з Галичини,

переважали в основному ортодоксальні євреї, які, з погляду тодішньої Центральної Європи, виглядали вже занадто середньовічно. Кілька сіл німецьких колоністів відрізнялися від інших акуратністю. У низовині проживали селяни-угорці католицької чи протестантської віри. Міста мали угорсько-єврейський характер,

На вулиці Ужгорода. Кінець 1930-х років.

у той час як гірська сільська місцевість була переважно русинською.

Американські русини обрали Масарика

У колах малочисельної, переважно греко-католицької русинської інтелігенції кінця XIX століття роздумували про майбутнє краю в рамках федеративної Угорщини або царської імперії. Русинська еміграція в Сполучених Штатах прощтовхувала демократизацію за зразком Сполучених Штатів. Ця думка посилювалася відтоді, коли стало зрозуміло, що Центральні держави зазнають поразки у Першій світовій війні. Русинська еміграція усвідомлювала, що мрії про власну державність є нереалістичними. В той же час переважав погляд, що подальше співіснування з угорцями не є можливим. Більшість американських русинів підтримувала перехід краю у склад демократичної Росії. Однак восени 1917 року там стався більшовицький переворот, і розпочалася громадянська війна. У цій

ситуації американські русини бачили єдиний шлях до миру і національного визволення у союзі з групою Масарика, яка у США лобювала створення незалежної держави чехів і словаків. У такій державі русини бачили гарантію автономії. Чехи, з іншого боку, хотіли мати міст, який пов'язував би їх зі сходом – або з Росією, де, як вони вірили, переможе демократія і країна стане союзником Чехословаччини, або з Румунією і далі з Югославією, за допомогою яких хотіли оточити неприязну Угорщину. Коли восени 1918 року Австро-Угорщина розпалася, вже 25 жовтня була підписана перша угода між американськими русинами та Масариковою еміграцією про союз в одній державі. І вітчизняні русини, цілком справедливо, могли сказати, що таке рішення приймалося «про нас без нас». Декларацію необхідно було забезпечити збройними силами – і в першій половині 1919 року чехословацькі війська витіснили з краю угорські підрозділи. У вересні був підписаний мирний договір із союзними державами в Сен-Жермен-ан-Ле, який підтвердив дане приєднання.

Автономія? Так трохи...

Підтриманий військом прихід чехословаків на Підкарпатську Русь викликав негативну реакцію угорської інтелігенції, яка повернулася спиною до них. Русинська інтелігенція, утім, була нечисленною. Тож адміністрування краєм було доручене тисячам чехів і багатьом колишнім чиновникам із австрійських Боснії та Галичини, які після розпаду монархії шукали роботу. Напруженість зросла після більшовицької революції і виникнення пов'язаної з нею «угорської республіки рад», що потужно впливало і на Підкарпатську Русь. Празький уряд на це відреагував запровадженням військового стану, який тривав аж до 1922 року.

Первісна угода з русинами передбачала автономію, проте чехословацька конституція 1920 року її значно зменшила. Первісна ідея русинів, що їхня законодавча рада обере найвищого представника країни, не була виконана. Губернатора призначив президент республіки, який також набув повноваження підтверджувати закони, прийняті радою. Та рада так і не була скликана, і від 1928 року вона була замінена крайовим представництвом з обмеженими повноваженнями. Інше невдоволення викликало встановлення кордону зі Словаччиною, який відокремив біля п'ятої частини русинів, а також призначення заступником губернатора чеха, який мав у руках всю виконавчу владу. Найвищий представник русинів-автономістів, американський реемігрант Григорій Жаткович (1886-1967), після марних зусиль 17 квітня 1921 року подав у відставку з посади губернатора і повернувся до США.

Губернатор, який вимагав автономію

Греко-католицькій еліті, особливо духовенству, не було тут легко. Її вважали проугорськими гробарями старого режиму. Тим не менше, молода республіка не могла обійтися без них. Із такого середовища походив Антон Бескид (1855-1933), юрист, політик, між 1923 та 1933 роками – другий чехословацький губернатор Підкарпатської Русі. Дід Бескида був етнографом, батько – істориком, Антон вивчав право в Пряшеві та Будапешті. Від 1906 року він був юристом греко-католицької єпархії в Пряшеві.

У 1910 році він був обраний до угорського парламенту.

З війною розтанули мрії Бескида про перехід русинів під російську корону. Він обережно сприймав «чехословакізм», коли був засновником Русинської національної ради (1918), або делегатом на Паризькій мирній конференції (1919). Хоч він і заперечував приналежність закарпатських русинів до українського народу, перешкоджав делегатам УНР та згодом і товариству «Просвіта», всіляко підтримував діяльність «Общества ім. Духновича», у 1920 році Бескид різко критикував діяльність і празького уряду. Критика припинилася у 1923 році, коли він був призначений наступником Жатковича. Критикувати Прагу став знову у 1932 році, коли послідовно став вимагати автономії для Підкарпатської Русі, та невдовзі помер.

Колоніальні практики чеських чиновників

Хоча чеські чиновники сприяли модернізації країни, і чеські вчителі дійсно допомогли тутешньому шкільництву, економічні втрати, викликані розділом Угорщини, були болючими. Обіцяна автономія, яка вічно відкладалася через страх сепаратизму, тільки збільшувала недовіру мешканців краю до празького уряду. Незабаром серед них переважало відчуття, що чехи ніколи не звільнять привабливі позиції в державних установах на користь місцевих. Поведінка чеських чиновників, на їхню думку, наближалася до колоніальної практики – хоча чехів на Підкарпатській Русі було біля одного відсотка, чеська вважалася другою офіційною мовою, вулиці отримували чеські назви, встановлювалися пам'ятники чеським героям.

Уряд, до всього цього, відкладав вибори до місцевих Національних Зборів. Вони були проведені аж у 1924 році, через чотири роки після виборів в інших частинах республіки і через п'ять років після приєднання Підкарпатської Русі до Чехословаччини. Більшість жителів голосували на них проти правлячих партій, обирали, зокрема, комуністів та українських націоналістів. Результати перших виборів, таким чином, лише під-

Губернатор Антон Бескид (вліво) з урядовцями на виставці в Ужгороді, 1927 рік.

сшили небажання Праги надати краю автономію. Важкі відносини між центром і далекою периферією тривали аж до кінця Першої республіки. Після воєнних і повоєнних перипетій Підкарпатська Русь у 1946 увійшла до складу СРСР.

Підкарпатська Росія та Косово: спільні долі, недотримані обіцянки

Підкарпатська Русь у Чехословаччині була культурно відмінним, багато в чому екзотичним краєм. Інтеграція національно різноманітних регіонів в одну державу після 1918 року була однією з основних мотивів розвитку Центральної та Південно-Східної Європи.

Внутрішня різноманітність для нових держав була вирішальним, часто фатальним, викликом. Так, наприклад, союзник Чехословаччини, Королівство сербів, хорватів та словенців (від 1929 року – Югославія) мусів мати справу з низкою таких викликів. Особливо в Косові, на півдні новоствореного королівства. Сербія заволоділа головною його частиною після балканських воєн 1912-1913 років. Інтеграцію Косова серби сприймали як «виправлення історичної помилки», бо воно має певну роль у сербській історії та міфології. Та переважало тут албанське населення ніколи не сприйняло зміни кордонів. Роками тут відбувалася масова міграція і росла напруженість між албанцями та сербами. І 1918 рік не приніс очікуваної стабілізації. Албанці сприймалися як проблемний, нелояльний елемент. Белград неодноразово жорстоко придушував їхні збройні повстання. Ускладнювало ситуацію прибуття десятків тисяч сербських колоністів, які шукали засоби до існування та сподівалися на швидке збагачення. Албанців примушували виселятися з Косова. Тому вони дуже раділи, коли у 1941 році Югославія зникла з мапи світу.

Косово та Підкарпатська Русь – приклад невдалої інтеграції дуже різних областей. Як белградському, так і празькому уряду так і не вдалося змінити їхній відсталий та патріархальний характер. Обіцянки модернізації чи активнішого залучення місцевої еліти в нових державах так і залишилися в прокламаціях.

Тоді, на сході...

Підкарпатська Русь від Чехії сьогодні відділена двома кордонами, та чехи її вважають «так трохи» своєю

ТЕКСТ: ЯН МОЛАЧЕК

Ужгородська набережна у 1930 році. Тоді вона називалася Тиршова і липи були молодими.

Ліна Дегтярьова – захисниця міжвоєнної архітектури Ужгорода

Річка Уж повільно тече під мостом Масарика. На її поверхні віддзеркалюється липова алея. До українського Ужгороду приходить вечір. Над липами підіймаються будинки, архітектура яких походить з іншого століття та з іншого куточка Європи. Чехословаччина ніколи не мала колоній. Але якщо вона коли-небудь і принесла свою культуру в чужу країну – на зразок колоніальних держав – то зробила це саме тут.

Раніше Підкарпатська Русь, найсхідніший край Першої Республіки¹, сьогодні – Закарпатська область, західний форпост України. Регіон, від якого сьогодні Чехія відділена двома кордонами, але який чехи досі вважають «так трохи своїм». І навпаки. Два спільних десятиліття дотепер живі у пам'яті тих, хто їх пізнав, і в колективній пам'яті регіону – як «золотий вік» його історії.

Престижне Ґалаґо

«Ця алея – довжиною понад кілометр, її утворюють близько 190 дерев. Вони в хорошому стані, вони ще можуть

рости двісті чи триста років. Немає ніяких причин їх знищувати», – каже Ліна Дегтярьова. Волосся, фарбоване у червоний колір, вапняно-зелені чобітки... Молода українка виглядає саме так, як і можна уявити собі когось із мистецької галузі. Уява у даному випадку не оманлива: Ліна – мистецтвознавець. Ми повільно йдемо набережною Липова алея, яка була висаджена у 1928 році і сьогодні є одним із найпопулярніших місць в Ужгороді. І не дивно. Корони дорослих дерев поєднуються над нашими головами і утворюють затишний природний тунель, стовбури при заході сонця відкидають довгі тіні, які змінюють бруківку між ними у грайливі жовті й темні смуги. З річки Уж віє осінньою прохолодою, але у повітрі все ще відчувається літо. А також хороше віяння старих часів.

«Ця частина міста є унікальною. Це один із небагатьох комплексів в Європі, який був збудований протягом одного короткого періоду як офіційний і житловий квартал», – пояснює наш гід, коли ми з Липової алеї повертаємо у напрямі від річки до сусідньої забудови. Для відвідувача з Чехії все

це не є чимось надзвичайно приголомшливим, але для України такий ансамбль є дуже незвичайним. Ми гуляємо районом Мале Ґалаґо, який виріс протягом кількох років у часи Першої Республіки, яка надіслала сюди величезні інвестиції та зосередила тут зусилля найвидатніших архітекторів та урбаністів. План регулювання річки Уж, частиною якої і є Липова Алея, був розроблений Адольфом Лібшером. Ми проходимо повз Масарикову школу, поштове відділення за проектом архітектора Йозефа Ґочара, завертаємо на вулиці, які нагадують празький район Дейвіце. Такі будинки в Україні є абсолютною рідкістю.

«Цей район завжди був престижним. Після відходу чехословаків тут жили угорські чиновники, які прийшли на Підкарпатську Русь, а потім тут оселилися радянські офіцери, інженери і чиновники», – описує зміну персоналу будівель Малоого Ґалаґа історик Павло Худіш, який досліджує історію цього куточка Центральної Європи в Ужгородському Національному університеті. Його факультет розташований на самому краю чехословацького кварталу, в місцях, де він мав

¹ Під поняттям «Перша Республіка» чехи та словаки розуміють Чехословаччину 1918-1938 років.

розростатися й далі. Але історія пішла інакше, і робоче місце Павла вже побудоване в радянському стилі.

«Врятувати Набережну!»

Ліна Дегтярьова мусить щоразу переривати свою розповідь, багато перехожих вітаються з нею. Вона – відома в місті особа. Очолує проект «Ужгород модернізм», який вивчає архітектуру Першої Республіки в місті. Але протягом останніх місяців першочергово докладає зусиль до того, щоб цей квартал записали до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. А також очолює протести проти реконструкції, яку планує місцева влада, і яка, на думку противників, може знищити характер місця й означитиме кінець надіям на захист ЮНЕСКО.

«Плани зовсім не беруть до уваги те, що це – історична пам'ятка, хочуть варварським чином знищити оригінальну бруківку», – каже Ліна. Наші погляди від довоєнних фасадів обертаються вниз, на мозаїку з гранітних блоків, якою ми йдемо і яку має замінити стерильний тротуар. Нечутлива реконструкція бруківки, на думку противників, може знищити і липову алею на набережній. «Коріння дерев ростуть під тротуаром, а прямо поруч з ними мають бути викопані глибокі траншеї для електричних кабелів. Це може пошкодити коріння», – підсумовує побоювання Ліна Дегтярьова. На початку вересня проти реконструкції демонстрували кілька сотень людей. Піддони з підготовленою вібропресованою тротуарною бруківкою обліплюють листівки з хештегом #SaveNabka («врятуйте «Набку» – так кажуть ужгородці алеї, яка офіційно називається Набережна Незалежності). Суперечка про чехословацьку архітектурну спадщину розгорнулася незадовго до сотої річниці виникнення держави, після якої в Ужгороді залишилися не лише унікальні будівлі, але й ідеалізовані спогади та шмат ностальгії.

«У кожного народу є «міф про золотий вік». У Львові це Австро-Угорщина – тобто час, коли Галичина була частиною монархії. А тут, на Закарпатті, стереотип про «золотий вік» склався про Першу Чехословацьку республіку», – каже драматург Олександр Гаврош, який працює у найбільшому місцевому театрі. Міф про золоту еру, утім, має реальну основу – область і справді протягом двадцяти років зробила величезний крок вперед. «У 1919 році тут лише близько 24 відсотків людей могли читати і писати. У 1939 році частка грамотного населення становила вже 75%, що, безумовно, вплинуло на наступне покоління», – називає беззаперечні цифри історик Павло

Хрудіш. Сприйняття чехословацької епохи, вважає він, також вплинуло на те, що прийшло після неї: «У нашій колективній пам'яті немає нічого негативного, яке пов'язане з двадцятими і тридцятими роками. Звичайно, негативних речей був цілий ряд, наприклад голод в гірських районах. Але, поруч із незрівнянно гіршими часами, які настали згодом – війна, угорська окупація і радянська епоха – спогади про них просто зникли».

Брама до минулого

Повз непомітні металеві ворота на жвавій вулиці в центрі Ужгорода щодня проходять сотні пішоходів. Ніхто з них не знає, що вони ведуть в інший світ. Коли ми заходимо, навіть нам майже не хочеться вірити, що зовні на вулиці їздять машини, люди попивають каву в сучасних кафе та натискають на сенсорні екрани мобільних телефонів. «У жовтні, двадцятого, мені виповнився сто один рік», – каже чоловік, вітаючи нас за воротами. Він каже це чеською мовою, з якої чути сильний, але зрозумілий російський акцент. Міський рух і суєта одразу пропадають, ми розглядаємо типовий український сільський дворик. Після парканів та веранди виростає виноградна лоза, зацікавлено розглядає нас котик. Наш господар гладить його і вказує на двері, які ведуть до маленької кухні низенького будинку. Микола Деревляник²⁰ гордо називає себе «найстарішим жителем» Ужгорода, і це насправді так – коли ми шукали свідків чехословацької Підкарпатської Русі, нікого старшого ми не знайшли. Він народився на півдні сьогоднішньої Закарпатської області майже за рік до виникнення Чехословаччини, рідною його мовою є угорська. Але він чудово розмовляє чеською, іноді допоможе собі російським

²⁰ Ужгородець Микола Деревляник відзначив свій 100-літній ювілей 22 жовтня 2017 року, й отримав привітання від керівництва міста. Народився Микола Яношович у сім'ї залізничника у 1917 році у місті Кобо (Угорщина). Не мав і року, коли померла його мама, батька перевели на роботу на Рахівщину, він одружився вдруге. У родині народилося ще четверо дітей, але, як каже Микола Яношович, йому разом із братом Іваном дружина батька стала другою матір'ю. У 1938 році почав працювати на пошті. У 1941 році одружився з дівчиною Марією з Перечина, у 1943 році народилася донька Любомира. Жив у Хусті, потім переїхав до Ужгорода, де продовжив роботу на пошті. Ніколи не шкодував про переїзд до обласного центру, дуже любить Ужгород. У 1985 році після важкої хвороби померла дружина, з тих пір Микола Яношович живе сам, донька мешкає окремо. Михайло Яношович сам усьому дає лад, любить чистоту і порядок, проте сердитися, коли рідні пропонують у чомусь допомогти. Ніколи не мав проблем зі здоров'ям, вперше звернувся до лікарів у 89 років – коли зламав ногу. Ті здивувалися – Михайло Деревляник не мав навіть медичної картки. Микола Яношович має світлий розум та добру пам'ять, оboжнює природу, ліс, любить людей і каже, що ніколи не мав ворогів. Ще дотепер ходить щонеділі до римо-католицького собору на службу. Секрет свого довголіття описує просто: безмежна віра у Бога, любов до природи та людей. Джерело: «Закарпаття он лайн»

Демонстрація ужгородських активістів за збереження старовинної архітектури та міського ландшафту, як-от бруківки з природного каменю, 2018 рік.

або українським словом. Його розповідь – це майже повна історія минулого століття в цьому куточку Європи, втілена в одну людську долю.

«Я не знаю іншої країни, в якій так жилося, як у Чехословаччині», – описує він своє дитинство. У старості свої перші двадцять років життя, мабуть, кожен згадає з ностальгією, але тут ностальгія – двічі більша. Цей етап життя пана Деревляника збігається з міфічним «золотим віком» Закарпаття. «Мій тато був середнім чиновником залізниці, але грошей отримував на місяць більше, ніж у начальника станції. Оскільки нас було шестеро дітей, на всіх отримували допомогу, платилося на дружину, коли вона не працювала. З усіма цими бонусами тато получав (отримує – ред.) більше, ніж начальник», – перераховує пан Деревляник.

Від аудієнції до служби

Його родина залізничника могла кілька разів на рік їздити потягом безкоштовно всією Чехословаччиною. Із цим пов'язаний і отой золотий цвях його розповіді. Коли панові Деревляникові було п'ятнадцять років, був з батьком і сімнадцятирічним братом у Празі, де тато приймав тодішній президент Т. Г. Масарик. «Він запитував, як ся маєте, хлопці, де ви вчитеся, батька розпитував, чи подобається йому на роботі, там ми десь п'ятнадцять хвилин провели. Нам було соромно, ми не могли собі уявити, що хлопці, як ми, можуть говорити з президентом», – описує столітній чоловік зустріч із главою держави, якій тоді залишалося – принаймні у тих межах – останніх кілька років існування. Її розпад зазнав пан Деревляник, наче за підручником з історії – в однострїї чехословацької армії.

«Коли мені було дев'ятнадцять, мені дуже хотілося бути чеським солдатом. Тож я подав прохання у військовий штаб, щоб мене добровільно прийняли у чехословацьку армію. Не відмо-

Найстаріший ужгородець, 101-річний Микола Деревляник не залишається поза увагою журналістів і гостинно приймає слухачів.

вили, і через два-три місяці запросили мене на медичний огляд. Військовий врач (*лікар – ред.*) сказав – придатний без обмежень», – цитує пан Деревляник слова військового лікаря, і доводить його справжність фотографією молодої людини у військовій формі. Протягом наступних двох років цей молодий чоловік пройшов військову підготовку і став військовим радистом. Та він не міг знати, що його військовий кар'єра наближається до раптового кінця, як і вся чехословацька епоха на Підкарпатській Русі. У 1938 році пана Деревляника у рамках мобілізації відкликано на Моравію. Кілька тижнів він очікував, що захищатиме Чехословацьчину від німецької окупації. Решта історії – це вже достатньо відома історична травма – Чехословацьчина капітулювала, а її східний регіон захопила Угорщина. Пан Деревляник, хоча і сам був на три чверті етнічним угорцем, радості з того взагалі не мав. «Мені було дуже шкода, коли я чув на вулиці – чехи, геть!» – сумно згадує він. «Я вам скажу, що коли розпалася Чехословацьчина, і прийшла Угорщина, то у всьому – у культурі, у розвитку – ми всі одразу впали на сто років назад. Я вже нічого й не кажу про Росію. Там – ще більше».

Військова спеціальність радиста пану Деревлянику знадобилася і у цивільному житті. Аж до виходу на пенсію працював на пошті в Ужгороді – так, у тому самому колишньому чехословацькому кварталі Малий Ґалаґо,

в будівлі, спроектованій за проектом Йозефа Ґочара. Він і досі там забирає свою пенсію.

«Те, що я маю, мені дала Чехословацьчина. Дала мені засоби для існування. Чехословацька армія навчила мене радіофаху. Мені ніколи не потрібно було проситися на роботу, мене скрізь запрошували», – підсумовує найстаріший ужгородець. 28 жовтня він вийшов на прогулянку липовою алеєю, яка трохи молодша за нього, до пам'ятника Т. Ґ. Масарикові: «Ми підемо до президента і скажемо йому спасибі за те, що вклав у нас за цих двадцять років».

Стара батьківщина, нові часи

Пейзаж навколо міста Хуст на півдні Закарпатської області, десь за 150 кілометрів від Ужгорода, Чехію не дуже нагадує. З кожним кілометром дороги на схід стає все більше ознак, типових для Східної Європи та Балкан. Дорожнє покриття стає поганим навіть на чеський стандарт, автомобіль повинен уникнути зіткнення з кінними возами, попри дорогу відпочивають на сонці бродячі собаки, а на горизонті підіймаються гори. Завдяки одній, доволі дивакуватій, особливості – і чех тут почуває себе наче трохи вдома. Щонайменше половина автомобілів на дорозі чи припаркованих перед сільськими будинками мають чеські номерні знаки. Прага, Карловарський край, Височина... Усі чеські регіони. Це – не чеські туристи, вони їдуть інде, в гори, до Колочави, на полонини. Ці

автівки купують у Чехії і привозять сюди місцеві жителі. Ми перебуваємо в одному із закарпатських районів, звідки люди традиційно їздять на роботу до Чехії. Концентрація чеських номерних знаків – тут їх називають «євробляхи» – наводить на думку, що ця міграція справді масова.

«По суті до пізньої осені ця область – майже безлюдна. Нормально у Драгові та навколо нього проживає близько п'ятнадцяти тисяч осіб, але я думаю, що у восьми з десяти будинків когось немає – виїхали на роботу. Більшість – у Чехії», – каже сорокооднорічний Аркадій Шиншинов. Він стоїть біля воріт свого будинку і спирається на ціпок, який є однією із причин, чому у Чехії – де він жив і працював протягом тринадцяти років – також не перебуває. Два роки тому він потрапив у серйозну автокатастрофу. «Рік тому я майже не ходив», – каже він. Тепер у своєму маленькому будиночку займається дизайном веб-сторінок. У Закарпатській області із гостями з Чехії майже кожен намагається домовитися чеською мовою, та чеська мова у Аркадія набагато краща, ніж у пересічних місцевих. Він явно пишається цим і хоче, щоб ми це помітили – використовує розмовні слова, детально розповідає про менші чеські міста та села. Вивчив їх завдяки своїй професії дуже добре – бо переважно працював у Чехії техніком у команді археологів. «Легше сказати, де ми не копали, ніж де всюди ми копали», –

сміється він на наше питання, де він працював у Чехії³.

Та «чехом ніколи не станете...»

Якщо сьогодні ще існує якийсь особливий, специфічний зв'язок колишньої Підкарпатської Русі із Чехією, то десятки тисяч місцевих жителів, які працюють у Чехії, впливають на нього набагато більше, ніж історичні спогоди про спільну державу. «Для Закарпатської області ця країна – №1 ще з дев'яностих років. У деяких районах вже кілька поколінь працюють в Чеській Республіці, односельці поступово утворюють фірми й інтегруються. Для України в цілому Чеська Республіка є тільки однією з країн, куди люди їздять працювати – разом з Італією, Португалією та іншими – але якщо ми візьмемо тільки Закарпатську область, то Чехія, безумовно, буде на першому місці», – каже історик Ужгородського Національного університету Павло Худіш.

«Це близько, є там зв'язки між людьми, легше вивчити мову, – підтверджує його слова Аркадій. – Словаччина не настільки багата, а Чехія є однією з країн, що добре платять. Наприклад, в моїй професії заробітна плата втричі вища, в інших секторах різниця ще більша. Моя свекруха працює медсестрою в лікарні, отримує 3,5 тисячі гривень, тобто близько 2,8 тисяч крон. У Чеській Республіці могла б отримати від 17 до 20 тисяч». Аркадій розповідає одну історію з розкопок в Чехії за іншою, згадує про корчми навколо празької Штроссмарєвської площі, де він жив. А далі переходить на серйозніший тон – коли зізнається, що аварія була не єдиною причиною, чому він повернувся в Україну: «Чехом ви ніколи не станете. Весь час там будеш українцем». Тобто кимсь, кого чехи, на думку Аркадія, дуже часто сприймають стереотипно – як працівника або допоміжну силу на будівництві. Він відчував це і сам, хоча під час розкопок набагато частіше працював із комп'ютером, ніж із киркою – створював 3D малюнки археологічних знахідок. «Це навіть перешкоджало професійній роботі, наприклад, у деяких дослідженнях, у яких технічно я розбирався краще, але ту працю отримав чех, який розумівся менше. Товариство, в якому я перебував, не демонструвало назовні ніякої зневаги, але – навіть якщо це було малопомітно – людину це трошки зачепить». Чеська Республіка також, на його

думку, створює безглузді перешкоди на шляху у людей, у яких зацікавлені чеські роботодавці. І йому також керівник археологічного колективу час від часу дзвонить і пропонує повернутися. «Наприклад, у Польщі, якщо людина хоче працювати сезонно протягом трьох місяців, вона приїде, отримає дозвіл і все гаразд. Податки, страховки сплачуються тощо. В Чеській Республіці цього нема, тому там переважна більшість українців працює начорно, а це означає, що з каси тікають гроші. Чому цього немає – не знаю, може, у цьому є якийсь намір».

Закарпатська «інакшість» заробітчан?..

У Закарпатській області всі знають таємницю, що багато претендентів на роботу за кордоном обходять бюрократичні бар'єри за допомогою угорських паспортів, які роздає уряд Віктора Орбана на основі суперечливого закону від 2010 року. «Достатньо знайти десь в архівних реєстрах, що ваш дід народився в Австро-Угорщині, пройти просту співбесіду угорською мовою, але цю вимогу також можна обійти. Я знаю людей, які заплатили, і хтось це зробив замість них. Склали потім десь присягу в Угорщині, і вже з них стали угорці», – каже Аркадій. Угорський паспорт, звичайно, дає можливість без проблем працювати будь-де в ЄС, у тому числі й у Чехії. У Закарпатті його отримали десятки тисяч людей. Але ніхто особливо не хоче про це говорити, бо Україна не дозволяє подвійне громадянство. «Я знаю людей, які, коли їдуть з України, на українському боці кордону показують український паспорт, а на угорському боці – показують угорський, і їдуть», – каже Аркадій. Трудові мігранти із Закарпатської області, за словами Аркадія, в Чехії часто зізнаються у своєму походженні. Не стільки через патріотизм – з'ясували, що на чехів це просто «діє»: «Коли ви скажете, що ви українець, то нічого, але якщо ви уточните, що з Підкарпатської Русі, то всі скажуть – о так, ви були наші. Це вже зовсім щось інше».

Приречена на розпад?

Чи була Підкарпатська Русь «наша»? Чи могла спільна держава вижити, якби не було Другої світової війни? «Я також напишу статтю про сторіччя з дня заснування Чехословаччини», – каже драматург Олександр Гаврош, з яким ми стоїмо на сцені ужгородського театру. «Можливо, я назву її «Приречена на розпад». Рано чи пізно ця держава мала розпастися. Закарпаття – це інший світ».

Тим не менше Олександра дуже цікавить, як культурно близько чи далеко від себе знаходяться чехи і жителі За-

Чим далі на південний схід від Ужгорода – тим більше місцевість нагадує Балкани. В селі Іза – між Хустом та Драговом – плетуть різні вироби з лози.

карпатської області. Можливо, він це невдовзі з'ясує. Він переклав на українську мову знаковий твір – «Лимонадного Джо» – і хоче поставити його у своєму рідному театрі. Його особисто типовий чеський гумор зачарував. Чи розумітимуть його і глядачі – ще належить побачити. «Ми інсценували «Аудієнцію» Гавела, і зіграли її лише один раз. Люди цього не розуміли, не тямали, про що це. Ми першими в Україні поставили її, і це не був успіх. Там багато таких дрібниць, які розуміють лише чехи, і аудиторія цього не зрозуміла. Таке саме може статися і з «Лимонадним Джо».

«За радянських часів згадки про чехословацькі часи систематично придушувалися. Тому у нас є пам'ятники архітектури, про них більшість людей знає, але у нашому менталітеті цього, ймовірно, вже нема», – каже мистецтвознавець Ліна Дегтярьова. Наприкінці нашої розмови вона вже трохи нервує. У телефоні має кілька пропущених викликів – боїться, щоб не пропустила нічого важливого в обговоренні з ужгородською мерією реконструкції Малога Галаґа. В кухні пана Деревляника посіріло. Осінній день повільно переходить у вечірній час. Роль журналіст-респондент в ході інтерв'ю трохи змінилася, останні десять хвилин випитує більше він: «У Празі я був останнього разу у 1936 році. Чи це ще та Прага, яка була й тоді?» «Але ж Ужгород весь час залишається Ужгородом», – сміємося ми разом з ним. Ми прощаємося, і пан Деревляник проводить нас через двір до воріт. Вони ведуть у світ, крізь який протягом його життя пройшло дуже дике століття.

Автор є репортером «Деніку Н», лауреатом премії за найкращі коментарі 2016 року

³ Інтерв'ю із Аркадієм Шиншиновим читайте у «Порогах», №5 за 2016 рік, стор. 8-11; також у нашому часописі публікувалися уривки із його книги «Бар «Зелений Кракен», № 8 за 2018 рік, стор. 14-18.

Міф про «ЗОЛОТИЙ ВІК»

У 1919 році Чехословаччина силою окупувала Закарпаття і встановила в краї колоніальні порядки

ТЕКСТ: Олександр ГАВРОШ

ФОТО: Маргарет Бурк-Уайт, Вільям Вендівер, архів американського журналу «Лайф», кінець 1930-х років (знову оприлюднено виданням «Варош» у 2013 році).

Останнім часом українофоби, що спеціалізуються на Закарпатті, почали поширювати тезу, що, мовляв, у 1944 році край незаконно увійшов до складу України. Ніякого «возз'єднання» буцімто не було, а була лише сталінська окупація. Один із найактивніших є місцевий ідеолог русинства Валерій Падяк, який нині працює у Словаччині. Він навіть виступив із такою доповіддю на семінарі у палаті депутатів парламенту Чехії.

«Ніякого плебісциту у 1944 році не було», – обурюється він (хоча з досвіду Криму бачимо, як можна, організувати «референдум» під дулами автоматів, і який він має авторитет у світі). Тут доречно би згадати, як Закарпаття входило до складу тієї ж Чехословаччини у 1919 році. Певна річ, що ніякого плебісциту там теж не було. Не було навіть зібраних сотні тисячі підписів мешканців краю, як у 1944 році за возз'єднання Закарпаття з Україною. А що ж було? А була збройна інтервенція! І про це пишуть не тільки закарпатські дослідники, але й чеські.

Різні ради у Хусті, Ужгороді й Пряшеві

Коли Австро-Угорська імперія рухнула під тягарем Першої світової війни, закарпатці почали думати про свою майбутню долю. Ужгородська народна рада у листопаді 1918 року виступила за автономію у складі Угорщини. Пряшівська – наступного місяця висловилася за входження до складу царської Росії. 21 січня 1919 року у Хусті зібралася найчисельніша народна рада, яка представляла 175 населених пунктів Закарпаття. Її делегати проголосувала за злуку з Україною. Жодні представницькі

Перший чехословацький губернатор краю Григорій Жаткович із командиром крайового військового штабу, французьким генералом Робертом Парісом. Жаткович подав у відставку з посади, не погоджуючись із ненаданням ПР обіцяної автономії.

збори не орієнтувалися на новостворену Чехословаччину.

Але чехословацька влада думала інакше. Бій за Закарпаття вона вела дипломатичними каналами у європейських та американській столицях. Закарпатці мали поставити вже перед dokonаним фактом. Ще до вирішення на міжнародному рівні територіальної приналежності краю чехословацьке військо отримало наказ окупувати Закарпаття. Так, Ужгород був захоплений підрозділами 6-ї дивізії 12 лютого 1919 року, після подолання опору частин Угорської Республіки та озброєних робітників. Квітневий наступ всюди супроводжувався сутичками і боями. Ніхто не вітав квітами «визволителів». Населення ставилося до чехословаків вороже. Особливо жорстокі бої відбувалися в районі Чопа, де сили чехословацьких

військ перевищували втричі місцевих добровольців. Тут бої тривали 10 днів. На початок травня вся територія Закарпаття була окупована: західна частина – чехословацькими військами, східна – румунськими. Край опинився під військовою диктатурою чужоземців. І за таких «демократичних» обставин 15 травня було скликано Центральну руську народну раду, яка погодилася на входження краю до Чехословаччини на певних умовах, які, зрештою, так і не були виконані повною мірою за 20 років спільного співіснування у довоєнній Чехословаччині.

Військова диктатура тривала не один рік

Військова диктатура проводила жорстокі репресивні заходи проти населення. Конфіскація зброї, арешти, взяття заручників, лунали залпи каральних чот. Мукачівський командувач, полковник Госташа змушений був військової поліції заборонити арешти, бо вже не було де тримати в'язнів! Генералу Геннокі та його підлеглим частинам була надана необмежена влада на цілому Закарпатті. Застосовували її при кожній нагоді, що викликало невдоволення місцевих політиків.

Аби влада військового диктатора була дієвішою, міністерство національної оборони восени 1919 року направило на Закарпаття інші дивізії чехословацької армії. Жандарми надходили із Чехії та Моравії, а членами фінансової поліції ставали демобілізовані легіонери. Чехи, яких тут раніше не бачили, масово займали посади чиновників краю «через абсолютну неперевіреність місцевих кадрів».

Ось так виглядало добровільне «входження» Закарпаття до складу ЧСР

у 1919 році. Ситуація нічим на краща за 1944 рік. Збройна інтервенція, військова диктатура, придушення інакомислення і «доленосне» рішення, написане за межами Закарпаття. Єдине, що в 1944 році народ відчував потяг до східних братів за вірою та мовою, а чехи були настільки чужими, що одні одних не розуміли, про що є чимало свідчень.

Мрії українофобів

Про це Валерій Падяк у стінах парламенту не говорив. Закарпатцям хочуть нав'язати думку про добровільне входження краю до Чехословаччини, про його «золотий вік». Але факти свідчать про інше: доля Закарпаття вирішувалася поза його межами. Чеські політики спритно скористалися з геополітичної кон'юнктури. Коли більшовицькі революції спалахнули в Росії та Угорщині, перелякана Європа боялася дати їм навіть ілюзорного шансу з'єднатися. Тому Закарпаття мало стати стіною між ними. Враховуючи слов'янські запевняння Праги, край віддали їм, хоча на Срібну Землю претендував і Бухарест, а останні військові частини Румунії покинули Закарпаття аж влітку 1920 року. Завжди геополітика була вирішальною у долі цього краю. Так було і в 1939-му, коли Гітлер та Горті домовилися про «повернення споконвічної угорської землі», і в 1944-му, коли СРСР з іншими переможцями Другої світової війни малювали нову мапу повоєнної Європи. І виступи тих, хто хоче змінити цю карту, виглядають наївними. Історію вже не можна змінити. Виступ Валерія Падяка у стінах чеського парламенту виглядає абсурдним, адже сам Чехословацький парламент ратифікував угоду про входження Закарпаття до складу СРСР. З погляду міжнародного права все було зроблено абсолютно законно. Зрештою, тепер вже нема ні Радянського Союзу, ні Чехословаччини, щоб комусь виставляти претензії. Залишаються українофоби, які хочуть скористатися найменшою можливістю, аби очорнити Україну в очах світової спільноти.

Міжвоєнний «рай» очима очевидців

«Райське життя» часів перебування краю у складі Чехословаччини в міжвоєнне двадцятиліття також є міфом. Нещодавно мені до рук потрапила цікава стаття доктора Олексія Геровського «Карпатська Русь у чеському ярмі». Базується вона на матеріалах американської делегації, яка 1937 року відвідала Закарпаття на прохання заоканських земляцьких організацій. Як відомо, саме американські закарпатці відіграли велику роль у приєднанні краю до Чехословаччини. І через двадцять років вирішили дізнатися про реальний стан справ на батьківщині, відрядивши туди своїх представників. Серед них

Єврейські діти у Мукачеві, кінець 1930-х років

був і Олексій Геровський, генеральний секретар Карпаторуського Союзу Америки.

Сама постать доктора Геровського доволі цікава. Народився у Львові в родині галицького русофіла, депутата австрійського парламенту. Виховувався в Австрії у діда — Адольфа Добрянського. Закінчив Чернівецький університет. Двічі був арештований угорською владою, зокрема за участь у Мараморш-Сигітському процесі. У 1914 році разом із братом Георгієм утік до Росії. Повернувся в Чернівці «старшим чиновником з особливих доручень» при російському губернаторі. В 1915-1917 роках Геровський стає радником міністра іноземних справ Росії з проблем Австро-Угорщини та Балкан. Бере участь у поході Добровольчої армії Денікіна. Видає газету «Єдіная Русь». На початку 20-х років опинився на Закарпатті. Гостро критикував уряд за невиконання обіцянки надати автономію краю. 1927 року висланий із Чехословаччини. Виїхав до Югославії, а звідти – до США. Олексій Геровський був переконаним русофілом, а тому його важко запідозрити у симпатіях до українства. Тим ціннішими є його нотатки про подорож Закарпаттям у 1937 році. Так от, він пише: «Делегація констатувала, що празький уряд не виконав жодного пункту Сен-Жерменського договору і що після 19 років у нашого народу нема ніякої автономії. До того ж він був розірваний на дві частини. У східній – господарювали чехи, а в західній, на Пряшівщині, — словаки. В обох частинах руський народ не тільки не мав особливих прав, які були йому гарантовані, а й мав їх ще менше, ніж усі інші народи республіки. Руські були на останньому місці — за

німцями, угорцями та євреями...» «В руках чеських чиновників перебувало все: адміністрація, суди, залізниця, школи і всі багатства краю. Як писала чеська урядова газета «Бразда», в Карпатській Русі було десять тисяч чеських чиновників. Вони не володіли руською мовою і не хотіли її знати. Карпатська Русь була для них колонією. До платні чеським чиновникам, які тут служили, нараховувалася спеціальна доплата «koloniální příplatek». «У губернатора Грабаря, руського, не було жодних прав. Постановою уряду від 1920 року всі права було передано віце-губернатору, яким завжди був чех. Губернатор мав тільки титул».

Неповага до мови

«Неповага до руського народу та руської мови були помітні повсюдно. Всюди були чеські написи, але руських – майже ніде. На лінії «Мукачево-Воловець» наші кондуктори на свої гроші виробили руські написи «Для курців» і «Для не курців». Чеське начальство наказало їм їх зняти і пригрозило звільненням зі служби. Поліцейські бланки у відділах для прописки в Ужгороді і Хусті були надруковані по-чеськи і по-мадярському. На пошті чеські «уржедніці» (чиновники) не вміли читати руських адрес. Чехи взагалі вчитися руської мови не хотіли, зате багато їх старалися говорити по-мадярському й пишались цим своїм знанням. Але всі руські на державній службі повинні були говорити чеською. Мимоволі згадується те, що висловив чеський публіцист Ярослав Гілберт в урядовій газеті ще в 1920 році: «Руський народ – це нижча, напівтатарська нація, не здатна до високої культури». А він був учнем Масарика

і близькою до нього людиною».

Цензура

«У Карпатській Русі не було ні свободи слова, ні свободи друку. Чеський уряд залишив у силі всі угорські закони, якими обмежувалися свобода друку і слова. Особливо закон, за яким кожна газета мала внести завдаток, із якого поліція могла би вирахувати грошові штрафи за майбутні порушення. Була введена цензура. Поліція могла не тільки конфіскувати кожен окремий номер газети, а й призупинити її вихід на певний час або й назавжди.

Ужгородський «Русский Вестник» був конфіскований у 1937 році 17 разів. Коли наша делегація приїхала з Америки, ця газета нас захоплено привітала. Після цього чеська поліція призупинила її вихід на три місяці. За кожне слово, яке не подобалося чехам, людей тягали по судах. Меджилабірського вчителя Владислава Колінку судили за його слова про те, що люди в Крайній Полянці ніяк не можуть добитися руської школи. Жандарми і поліції в Карпатській Русі було вдєсятеро більше, ніж за мадярів. Усі вони були чехами і не давали спокою нашому народу».

Школа

«Вищої школи в Карпатській Русі не було. Хоч організувати університет було дуже легко з допомогою університетських професорів із Росії, яких жило багато в Чехословаччині, Сербії та інших країнах. Тільки в Белграді їх викладало в університеті 54 чоловіки. Серед них були всесвітньо відомі вчені. З їх допомогою в Ужгороді можна було створити не пересічний, а першокласний університет. Багато їх хотіли приїхати в Карпатську Русь, але чехи цього не бажали.

Коли ми були в Карпатській Русі, шкільними справами завідував Франтішек Хмеларж, чех. І до нього всі начальники «Шкільного реферата» були чехи: Йосиф Пешек, Антонін Граздїл, Йосиф Шимек, Вацлав Славїк, Віктор Кліма. Ніхто з них не говорив по-руськи. За всі 19 років існування Чехословаччини шкільними справами жодного разу не керував руський, хоча в Сен-Жерменському договорі ясно сказано, що чеський уряд не має права втручатися у шкільні справи Карпатської Русі.

У 1938 році в краї було 463 початкові руські школи і 365 чеських (або змішаних). У руських школах навчалось 99731 дитина, а в чеських – 21325. Таким чином, на одного чеського вчителя припадало п'ятеро дітей, а на руського – 40. Багатьох спокуювали чеські школи й тим, що вони були значно кращими за руські. Чеські школи мали найліпші приміщення. Якщо чеська школа розміщувалася в одному приміщенні з руською, то кращі зали, парти, навчальні

Населення Підкарпатської Русі за чехословаків залишалось вкрай бідним, подекуди панував голод. Особливо нужденними були роми.

прилади були в чехів.

У Сваляві в новій споруді розміщувалися руська і чеська школи. Директор чех Гулка усе розділив «по-братськи»: чехам було відведено чотири зали, а руським дітям, яких було удвічі більше, – лише три».

Економічний стан

«Повсюди нас вражала жаклива бідність руського населення, особливо в ужанській Верховині, неподалік Ужгорода. За тридцять миль від Ужгорода, від розкішного особняка, в якому віце-губернатор Мезнік купався в мармурових ваннах і де для чеських чиновників вибудували сотні чудових квартир, руські селяни жили в такій неймовірній убогості, що її навіть важко описати. Там був вічний голод, вічне недоїдання. Ми бачили 18-річних юнаків із великими головами і малими тілами, як у дванадцятирічних дітей, блідих і хирлявих. Доказом жакливої бідності було те, що майже всюди наші люди вживали «червону» сіль, тобто денатуровану, непридатну для їжі, бо в них не було грошей на білу».

«Чехи не дають нічого заробити місцевому населенню. Вони купують виключно у своїх, навіть видали для себе спеціальну книжку зі списком усіх чеських торговців та ремісників у Карпатській Русі. А якщо на місці не виявлялося чеського торговця чи ремісника, то вони все випишують із Праги».

Земельна реформа

Селяни на Закарпатті за часів чеського панування часто орали й так... «Більшість нашого народу в Карпатській Русі є хліборобами. Але землі у нього мало або взагалі нема. Земельну реформу проводив чеський уряд. Він відібрав частину земель у мадярських

панів, щоб передати її... чехам. Нашому хліборобу від цих земель мало що дісталося. В середньому на кожного чеха і єврея припало 3,5 гектара, тоді як на кожного руського утричі менше — 1,1. Поки господарював граф Шенборн, нашим людям дозволялося збирати в графських лісах сухостій, гриби і ягоди, пасти худобу. При чехах за все доводилося платити. Чеські гайдуки били дітей, котрі збирали гриби в колишніх графських лісах».

Садівництво, виноградарство, скотарство

«У багатьох селах Карпатської Русі велике значення мало садівництво і виноградарство. При чехах роль садів і виноградників сильно підупала. Головна причина — нові кордони, які душили Карпатську Русь, закривши збут фруктів за Карпати — в Галицьку Русь, яка відійшла до Польщі. Часто врожай узагалі неможливо було продати, і він гнив у садах. Цьому можна було зарадити, якби в Карпатській Русі створили консервні заводи. Але за 19 років не було побудовано жодного. Селяни полишали свої сади і навіть їх вирубували».

«У карпатських горах – прекрасні полонини, на яких можуть випасатися мільйони овець і рогатої худоби. Сири і бринза знайшли би собі збут за кордоном, і для самого народу в Карпатській Русі було би вдосталь молока, масла, сиру, бринзи та вовни для добротного і теплого одягу. Але під чеським режимом скотарство не розвивалося. Поголів'я коней, корів, волів і навіть свиней з кожним роком зменшувалося». Не дивно, робить висновок Олексій Геровський, що закарпатці більше не хотіли жити під чехами.

Львівська «візова фабрика»

Чеське консульство стало обробляти більше заявок, ніж до «безвізу», розповідає за ранковою кавою дипломат Павел Пешек

ТЕКСТ: Ганна ТВЕРДОХЛІБ

Колись частина України та нинішня Чехія входили до складу однієї країни. І сьогодні українці – найчисленніша тут національна меншина. Генеральний Консул Чеської Республіки у Львові Павел Пешек це добре знає, бо щодня очолювана ним установа отримує сотні заяв від українців, які планують працювати у чеських роботодавців¹.

В'єтнам, Туреччина, Греція чи Україна – де працювати дипломатом найцікавіше?

Найцікавіша – в Україні. За 6 років я тут зустрівся з дуже різноманітними ситуаціями. За цей час змінилася влада, прийшла війна на Сході, несподівана анексія Криму. Тут я пережив евакуацію своїх рідних під час Майдану, оформлювали візи для переслідуваних попереднім режимом. В'єтнам, Туреччина, Греція – це були стандартні консульські пости. Україна мені принесла багато нових ситуацій, з якими я ніколи перед тим не зустрічався.

Що в роботі дипломата найважче?

Найважче – коли зустрічаєшся з трагедією. Була ситуація в Греції, де після весілля (обом молодят по 26 років) чоло-

вік помер на пляжі. Я говорив з його вдовою за 3 години після цього. Тож консул мусить працювати і як психолог, і водночас вирішувати все за законом.

В якій країні Вам хотілось би отримати наступну посаду?

Наразі ще не думаю про це. Імовірно, спочатку треба повернутися до Праги, попрацювати там кілька років в МЗС. Працювати в Парижі чи Лондоні може бути цікаво, але до серця ближче Східна Європа або якась із країн колишнього СРСР. Або Азія. Коли я працював у В'єтнамі, то було досить важко, але дуже цікаво.

Ви дуже гарно розмовляєте українською.

Дякую, я вчу українську мову, це індивідуальні уроки з вчителькою 2 рази на тиждень. Думаю, що дипломат повинен добре знати країну, в якій працює. У Туреччині я також вчив турецьку, і були ситуації, де говорили тільки турецькою і я повинен був впоратися. Якщо пробувати говорити мовою партнерів, вони стають більш відкритими.

Ваша сім'я також живе зараз в Україні?

Так, вже 6 років. Донька у вересні пішла до школи у Львові. Вона ходила тут до садочка і думаю, що володіє українською ще й краще, ніж я. Це буде новий крок в її житті.

Не так давно Ви відвідували Закарпаття. Які враження залишилися?

Закарпаття було частиною колишньої міжвоєнної Чехословацької Республіки. Тому я завжди радо відвідую його, дружимо із активістами у Колочаві. Я там завжди бачу чеський слід, що залишився: і в Хусті, і в Ужгороді... Люди, згадуючи розповіді бабусь чи дідусів, завжди з добротою згадують «чеський» період. Я радий, що нам вдалося відновити вивчення чеської мови в Ужгороді з чеським викладачем.

Під час зустрічі із представниками чеської громади в Луцьку, Волинська область.

У чеській мові є слова без жодного голосного. А у Вас є якісь улюблені українські слова або слова, що звучать дивно для Вашого слуху?

Є нюанси, коли слово в українській мові має абсолютно протилежне значення, ніж майже таке саме в чеській. Як «черствий» хліб, наприклад. Можеш думати, що все розумієш, але втрапиш у таку пастку і весь зміст викривлено.

Ужгород має цілий район чеської забудови. Чи нагадує Вам він Прагу?

І Ужгород, і Львів, тут я почуваю себе напевно, як вдома. Це просто Середня Європа. Недаремно кажуть, що Львів – найсхідніше середньоевропейське місто. Прогулянка в центрі – наче десь в Польщі чи Чехії. Коли казав друзям чи близьким у 2012-му, що збираюся в Україну, для них звичною відповіддю було: «Що ти поганого зробив?!» Потім вони відвідували мене і всі казали: «О, це хороша країна!» І це я теж вважаю однією з моїх основних задач – розширювати цю правильну картину про Україну. Думаю, це вплив 90-х, коли українці в Чехії працювали практично тільки на будівництві і це був єдиний досвід для чехів у контакті з українцями. Зараз до нас приходять звідси лікарі, фахівці сфери ІТ, кваліфіковані медсе-

Під час інтерв'ю. Фото Галини Цах.

¹ Скорочено. Повністю матеріал можна прочитати на сторінках закарпатського видання «Заголовок» <https://zaholovok.com.ua/rankova-kava-z-pavelom-peshekom>.

стри, то люди також міняють свою думку про Україну.

Якби зараз хтось із Ваших земляків попросив назвати 3 пункти в Україні, які варто відвідати, що б Ви порадили?

Чехи при згадці про Україну відразу назвуть вам Карпати і Чорнобиль. Та я би їм назвав набагато більше місць, які потрібно відвідати. Нехай ваша перша поїздка буде в Карпати, просто щоб познайомитися з місцями, де зостався чеський слід. В Альпах людина вже не відпочине так, як в українських Карпатах, де в багатьох місцях ще нема сигналу мобільного. І це я кажу як плюс, а не мінус. Нема інтернету, і це теж плюс, бо людина має відпочити від електронної комунікації, просто щоб не зійти з розуму. Напевно рекомендував би відвідати Львів. Саме чехам, бо поляків тут і так багато. А чехи ще належно не виявили красу Львова. Думаю, що це головним чином через довгі черги на кордонах. Тому я з нетерпінням чекаю авіарейсу «Брно-Львів», це має статися вже на початку наступного року. Коли запустять авіарейс між цими двома містами, тут точно збільшиться потік чеських туристів. Бо тут поблизу, за кількасот кілометрів, є справжні шедеври, з точки зору ЮНЕСКО в тім числі. Львів є справжнім шедевром архітектури, культури. І третя порада – зустрічатися з людьми. Щоб наші люди дізналися, що українці – просто європейці. Це не східний народ. Так, це пострадянський простір, але на практиці насправді українці – європейці і вони думають схоже, як ми, як чехи. Маємо схожі традиції, культуру, культурні цінності.

А в Україні Ви зустрічали чеські ресторани?

Є заклади, де варять чеське пиво під керівництвом приїжджих чеських пиво-

варів чи імпортують напої. Майже усі чеські напої тут можна купити. В Києві є кілька ресторанів чеської кухні, та я за нею ніколи не скучав, я не така людина. В Туреччині, наприклад, не скучав за свининою. Я не з тих, хто у відпустці одразу біжить в ресторан, де все знайоме. Мені подобається їжа в Україні, тут є дуже смачні страви і людина тут повинна думати, як не розтовстіти (*усміхається*). Мені дуже подобається, що у Західній Україні є не тільки хороші ресторани, а заклади з якоюсь ідеєю, думкою. Це дуже цікаво.

Яка з українських страв смакує Вам найбільше?

Наприклад, вчора вечеряв домашніми варениками.

Хтось приготував для Вас власноруч?

Так, одна господиня, яка живе поруч і готує домашні страви. Звернувся за рекомендацією моєї вчительки української мови. Ще люблю гостру гірчицю. Це той «сувенір», який щоразу мушу привозити батькові. Він просить не горілку чи сигарети, а саме гірчицю (*усміхається*). Хоч і горілка в Україні хороша. І львівська кава дуже смачна.

Яких звичних у Чехії продуктів чи страв бракує Вам тут, в Україні?

Не бракує, ні. Але я купую українські продукти і задоволений ними. Тут дуже хороше м'ясо і молочні продукти, кращі, ніж в Чехії часом – природні, натуральні. З цієї точки зору я дуже задоволений життям в Україні.

А які мінуси відчуваєте?

Звичайно, всі народні проблеми. Ну і боротьба з корупцією. Потрібна воля до цієї боротьби. Якщо протидія корупції стане успішною, то все піде легше і в інших сферах. Ще – рівень життя, думаю. Хотів би бачити, щоб люди більше вірили своїй країні. Але, щоб вірити і допомагати країні, треба, щоб країна показувала людям, що вона бореться за них, щоб життя її громадян ставало кращим – саме завдяки подоланню корупції.

Що просять привезти Вас друзі з України?

Зазвичай везу з собою українську горілку. У цих дозволених лімітованих кількостях, звичайно.

Де в Україні Ви відпочиваєте? Чи обираєте для відпустки більш екзотичні країни?

У мене є три види відпустки. Один з них – це справді екзотичні країни, вже кілька років їзду взимку в тепло – Шрі Ланка чи Тайланд, наприклад. Потім, звичайно, другий вид – відпочинок в Україні, люблю Карпати, бо це близько, це відпочинок духу хоча б на кілька днів. І третя частина – Чеська Республіка. Якщо людина 48 тижнів у році за кордоном, то вона, звичайно,

скучає за Чехією. Дуже радий потім 2 тижні провести час в рідній країні. Напевно, просто насолоджуюсь тим, що я в Чехії, приємно просто навіть чути чеську мову довкола, зайти в чеський ресторан. Людина може працювати за кордоном все життя, але ніколи не повинна забувати про свою країну.

У Чехії дуже багато українців.

Скільки людей звертаються до Вашого консульства щоденно?

Чи стало їх менше після запровадження «безвізу»?

Всюди, включаючи консульство в Києві, після введення безвізового режиму кількість заявників знизилася. Але не у нас тут. Ще й на 30 % зросла. Причина зрозуміла – безвізовий режим не стосується працевлаштування. Якщо торік в середньому у нас було 32-33 тисячі «шенгенських» заявників, то зараз за півроку опрацювали понад 50 тисяч заяв. До кінця року будуть всі 80 000. Ми – єдине консульство, яке опрацьовує заявки у рамках «Режиму «Україна», де ми приймаємо 20 тисяч осіб. Знають, ми вже не консульство, а можна сказати, візова фабрика. Не зрівнятися за кількостями з поляками, але ми на другому місці.

Як оцінюєте успішність проектів для висококваліфікованих та середньокваліфікованих спеціалістів?

Звичайно, з точки зору Чеської Республіки – це дуже добре. Без українців наші роботодавці просто не змогли б працювати. Завжди є нестача робочої сили, наші роботодавці кажуть, що йдеться і про 200 тисяч вакантних робочих місць. У Чехії працівників просто не вистачає. Тому шукаємо за кордоном. За статистикою, зараз 130 тисяч українців живуть в Чехії, і це найбільша національна меншина. Українців у нас навіть більше, ніж словаків. Тобто це суттєва допомога для Чехії, ми б просто не могли існувати без українців. З точки зору України – розумію, що це не є добре, коли з країни її громадяни йдуть за кордон. Ми у схожій ситуації: від нас чехи йдуть у Німеччину, Британію, це природна робоча міграція. Але я впевнений, що українці, які отримали досвід роботи чи освіти в Чехії, повертаються в Україну і зі своїм досвідом, із європейськими цінностями допомагатимуть цій красивій країні. Треба створювати умови для закордонних інвестицій, щоб виникали спільні підприємства на території України, з хорошими європейськими зарплатами.

З якими проблемами зустрічаються громадяни Чеської Республіки в Україні найчастіше?

Втрата паспорта. Добре, що є почесне консульство в Ужгороді, де почесний консул дуже нам допомагає. Найчас-

У Добромилі, Львівська область, під час відкриття пам'ятника бравому вояку Швейкові 11 листопада 2018 року. Фото зі сторінок у соцмережі.

Під час грандіозно проведених «чеських днів», Ужгород, 28 вересня 2018.

тіше, здається, саме в Карпатах люди гублять документи. Також є щорічно кілька ДТП за участі чехів. Просять знайти адвоката чи перекладача. Також допомагаємо в комунікації з поліцією та судом. Іноді тут стається така погана річ, коли чехи приходять до свого авто, а там нема номерів. Потім аферисти дзвонять і пропонують віддати номер за оплату. Ми, звичайно, радимо звертатися в поліцію. Але на практиці людина не рідко погоджується на вимогу, щоб швидко отримати номер назад.

Хоч у одному випадку зловили таких крадіїв?

На жаль, ні, мені не відомо жодного такого.

Як щодо скасування системи Visapoint? Та чи успішно працює нова система реєстрації на подання клопотань про надання віз через звичайну електронну пошту?

Радий, що ви питаєте. Visapoint ніколи не була проблематичною для усіх країн, де ми її вводили. Проблеми виникли тільки в Україні, Монголії та В'єтнамі, і тільки з точки зору робочих віз, бо існує великий попит на них. Тому ми ввели ці урядові програми для високо- і середньокваліфікованих працівників. Вважаю, було б добре ще й запровадити окремий режим для низькокваліфікованих професій. Попит інколи значно перевищує можливості чеських консульських установ. Ми просто не в змозі задовольнити всіх бажаючих отримати робочу візу. Інші категорії – студентів, наприклад – це без проблем. І цим попитом зловживають посередники. Вони безсовісно брешуть людям, що мають зв'язок з консульством і можуть забезпечити позитивний результат. Це абсолютна неправда. Якби всі робочі візи були оформлені через урядові програми, то й цих посередників не було б.

Згадані програми працюють так, що не заявники реєструються в консульстві, а навпаки – ми дзвонимо заявникові і реєструємо його. А людям, які хочуть працювати в Чехії, рекомендуємо шукати роботодавців, які вже включені в цю урядову програму або планують це зробити, читати веб-сайт консульства, і не вірити сусідові чи комусь на тротуарі. Тоді не треба платити «посереднику», «боротися» за реєстрацію, а тільки очікувати на дзвінок із консульства.

Кілька місяців тому набув чинності закон про захист персональних даних європейців (GDPR). Чи це якимось чином змінило підхід до роботи консульства?

Практично не змінив, єдине – ми вже не може обмінюватися інформацією з іншими консульствами через звичайну електронну пошту. Для цього відтепер існує спеціальний «візовий мейл».

У яких сферах найчастіше співпрацює чеський і український бізнес?

Тут є декілька інвесторів, працюють чеські підприємства. В основному чеські бізнесмени зосереджуються на Закарпатті, де є вже кілька успішних спільних проектів. Є компанія, яка займається видобутком газу на Львівщині та Франківщині. В Ужгороді працює українська компанія з чеськими авто. У Хусті – фабрика, яка займається видобутком мінеральних вод. Я хотів би, щоб чеські підприємства знали більше про ці успішні проекти, щоб приходили сюди і засновували інші спільні успішні підприємства. Тому що я знаю дуже добре Західну Україну, тут багато можливостей і умови для ведення бізнесу покращуються. Хоча б за словами тих, хто тут вже працює.

У офіційній біографії зазначено, що захоплюється читанням і спортом. Що читали останнім часом і який

спорт Вам до душі?

Бігаю 8 км щоранку, включаючи нинішній день. Шукаючи будинок тут, виходив саме з того, щоб був парк і стадіон неподалік. Це добре для мене, але не для колег *(усміхається)*. Встаю о 6.15, 45 хвилин бігаю, снідаю і о 8.30 я вже на роботі – повний енергії, уже чекаю роботи від моїх колег, які натомість лише приходять, шукають каву, у них ще закриті очі, а я вже хочу активної діяльності. Мені і в Києві казали, і тут, що я вітер – приходжу в офіс і зразу працюю та від інших вимагаю. Маю абонемент до спортзалу, але нема на це часу. Краще – бігати зранку, бо це незалежно від інших справ, від погоди, від пори року. Хоча.. Я думав, що готовий до будь-якої погоди, але вчора зранку була така гроза, що я сказав: добре, все-таки існують такі ранки, коли я не можу бігати.

А щодо читання – я випускник філфаку, займався чеською та англійською мовами, а, отже, повинен був багато читати. Зараз менше часу на це, на жаль, але завжди любив і люблю белетристику, і маю ще з університету такий список книг (декілька сотень), які я б хотів прочитати до кінця свого життя. Це світова література, the best of. Проблема тільки в тому, що цей список постійно розширюється, бо вже 20 років минуло з часу закінчення університету і, зрозуміло, вийшло багато нових книг за цей час.

Що б Ви порадили прочитати для вивчення чеської мови?

Щось легке для початку. Наприклад, першою мовою моєї бабусі була німецька. Після війни вона одружилася з чехом і залишилася в країні, але не володіла чеською. І вона читала найлегші романи – «червона бібліотека», як ми кажемо. Також добрий детектив, якісь легкі тексти, не кажу зовсім «для дурнів», але з точки зору вивчення мови краще починати з легшого і переходити до важчого. Можливо, читайте журнали. Серед них теж є легші і складніші. А потім можна переходити до більш якісної літератури. Коли я починав вивчати українську, то стартував саме з бульварних українських журналів. Щодня долав одну сторінку – саме не через зміст, а задля мови.

Ви любите каву?

Так, тут я повинен пити львівську каву. Але це не тільки повинність, а й приємність, бо львівська кава дуже добра. Люблю лате-мак'ято. Можливо, раз у два дні роблю для себе його. У Туреччині заховався у каву по-турецьки. Напевно, це для мене був сюрприз, як може кава по-турецьки бути смачною. Там вона справді неповторна.

Чехія: українські «біженці» чи «люди з України»?

Економічні мігранти, якісна робоча сила, а не утікачі. І втрата для України

ТЕКСТ: Ольга ТАНАСІЙЧУК

Чеська влада завжди, від самого початку міграційної кризи виступала проти ідеї централізованого розподілу біженців з країн Євросоюзу. Якщо такий розподіл у Берліні називають «справедливим», то у Празі – не інакше як «примусовим» і, відповідно, саботують процес, як можуть¹.

До сьогодні Чеська Республіка прийняла 12 (!) мігрантів з 1600, які визначені їй за квотою Євросоюзу. Це при тому, що африканців і представників арабського світу серед біженців можливих і тих, які ними не стали – не більше кількох десятків.

Донедавна міністр внутрішніх справ Мілан Хованец взагалі заявив, що ніяких таких мігрантів Чеська Республіка приймати більше не має наміру.

Андрей Бабіш

Думка ця – популярний тренд чеської політики. Її ж, думку про «не приймати більше», періодично озвучує і прем'єр-міністр країни Андрей Бабіш. Вчоргове він проголосив це наприкінці серпня, вирушаючи з візитом до Італії та Мальти. Сказав він приблизно так: «Чехія не прийме більше жодного біженця, який переправляється в Євросоюз через Середземне море, так як приймає людей з України».

Чому Бабіш сказав це «приблизно»? Та тому, що у чеських виданнях немає такої цитати. Чеські медіа почули від свого прем'єра те, що він сказав: Республіка не прийме більше жодного мігранта з регіонів Близького Сходу та Північної Африки. Тезу про «людей з України» поширили ЗМІ, орієнтовані (як не дивно) на російськомовну аудиторію. Цю, «російськомовну» версію, одразу ж підхопили наші

Чехія не приймає біженців зі Близького Сходу, бо, мовляв, приймає українців.

рідні українські видання. Втім, не будемо стверджувати, що чеський прем'єр не міг такого сказати. І якщо і сказав, то на ексклюзивність такої вигадки претендувати він не може: до нього цю саму думку обіграли поляки, які у міграційних суперечках з Брюсселем вже зіслалися на «мільйон українців». Біженці чи такі потрібні «робочі руки» – це інше питання, яке жодним чином не заважає владі Чехії використовувати польський креатив.

Наші у Чехії

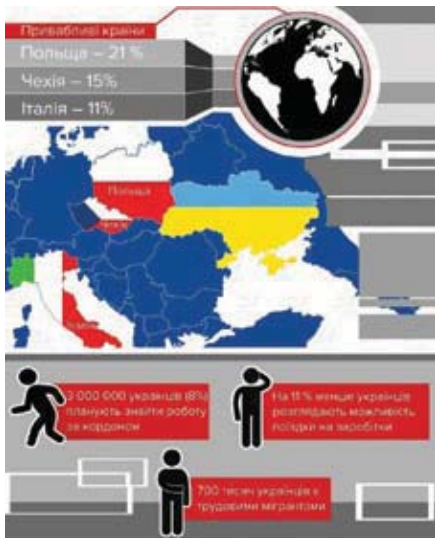
Кількість українців у 10,5-мільйонній Чехії

– майже вдвідесятеро менша, ніж у 38-мільйонній Польщі. Станом на 30 червня 2018 року на території Чеської Республіки 84 314 громадян України проживали постійно і 38 449 – тимчасово. З них на підставі візи на термін понад 90 днів з метою сезонного працевлаштування – 319, і ще 18 548 – на підставі «карти працівника». Нарівні зі словаками, українці становлять найчисельнішу етнічну групу з близько півмільйона іноземців, які легально живуть в країні. При цьому «небажаними гостями» їх назвати навряд чи можливо. Українські руки – нарозхват у країні, де катастрофічно не вистачає власних робочих рук.

У Чехії найнижчий в ЄС рівень безробіття – близько 3%, – і найбільший дефіцит кадрів – понад 300 тисяч вакансій, згідно з підрахунками Міністерства праці та соціальних справ ЧР. За даними агентства Eurostat, у Чеській Республіці, як і раніше, найвища кількість вакантних місць порівняно з іншими країнами-членами ЄС. Українці працюють у найрізноманітніших сферах. Найбільше їх серед лікарів та молодшого медичного персоналу, на будівництві і підприємствах, серед водіїв. Роботодавці ними задоволені, скаржаться лише на складнощі і зволі-

«Бабіш всього лише захищає свої бізнес-інтереси, і робить все так, як йому вигідно, – вважає українська активістка у Празі Галина Андрейців. – Чехію він сприймає як свою територію, де його бізнес має зараз всі можливості активно процвітати. І – головне – нічого йому за це нема. Йому немає сенсу на свою територію пускати чужаків (Росію). Наскільки його прозахідний курс правдивий? Невідомо. Хіба якщо мова стосується отримання його компаніями європейських дотацій. Тут він раз-два – і прозахідний. А якщо мова йде про мігрантів, то тут він «стає в позу» щодо ЄС, прикриваючись «потомом» українських біженців, які нібито заповнили Чехію. Та й його заклики до боротьби проти нелегального працевлаштування українців у Чехії нічого не варті. Він сам дуже навіть заангажований і зацікавлений у нелегальній дешевій робочій силі з України, яку йому постачають сумнівні агентури праці. В його концерні «Агроферт» чимало саме таких і працює. І це не лише українці, які там «товчуть копійку» в гидотних умовах праці, по 12-14 годин за низьку чорну зарплату».

¹ Джерело: агенція «Укрінформ», <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2541355-cehia-ukrainski-bizenci-ludi-z-ukraini.html>

кання у процесі прийому на роботу. При цьому діє спрощена програма «Режим Україна», за якою було працевлаштовано понад 13 тисяч співробітників, у лютому цього року уряд підвищив кількість прийому заявок до 20 тисяч. Але Економічна палата має намір вимагати підвищення і цієї квоти.

Польські візи

Проблемою є те, що чимало українців приїжджають в Чеську Республіку з польськими робочими візами і автоматично потрапляють у категорію нелегалів. Минулого року таких випадків порушення режиму перебування було зафіксовано 2,5 тисячі, українці тут займають печальне перше місце. Часто ці люди навіть не знають, що порушують закон. Несумлінні агенти запевняють, що віза ЄС дає можливість працювати в будь-якій країні співдружності. До того ж, на підприємствах проводять позапланові перевірки у рамках боротьби з нелегальним працевлаштуванням.

Тими українцями, хто працює легально, задоволені не тільки роботодавці, а й держава. За даними все тієї ж Економічної палати, завдяки одним лише нашим співвітчизникам в рамках «Режиму Україна», до чеської держскарбниці щорічно надходить понад 2 млрд крон (78,5 млн євро) у вигляді податків і відрахувань.

Захистити свою культуру

Абсолютно не важливо, що українці добре адаптуються, швидко опановують чеську, і до того ж є носіями християнської релігії. Сказати, що наших співвітчизників повально люблять у середовищі корінного населення, було б перебільшенням. Але вони не викликають відторгнення у корінних чехів, які з помітним упередженням ставляться до всіх інших «інших», які від них відрізняються. Хоча, є все ж винятки. У Чехії проживає найбільша у світі діаспора... в'єтнамців – 60 тисяч. Подейкують, що нелегально тут перебувають ще стільки ж. В країні

підростає вже третє покоління тих, хто приїхав до Чехословаччини у 1950-х і 1970-х роках. В'єтнамці органічно впилися цілі суспільні ніші. Так, наприклад, пункти обміну валют, манікюрні салони і невеликі крамнички, які торгують всім і вся – це майже виключно прерогатива в'єтнамців. Вони уживаються у суспільстві, розмовляють чеською і проблем майже не створюють. Вихідці з В'єтнаму здебільшого буддисти, і в силу світоглядних позицій нікому не нав'язують свої культурно-поведінкові традиції.

На відміну, наприклад, від мусульман, які активно привносять свої правила у співтовариство, яке їх приймає. Прояви їхньої активності можна спостерігати у багатьох країнах Європи. Але не в Чехії. Чехія – швидше виняток з цього явища. Тут дійсно побоюються радикальних представників цієї релігії, і при цьому воліють кивати головою в бік сусідів: дивіться, мовляв, що там робиться – теракти і усілякі неподобства, жінок ображають та ігнорують будь-які закони. Метод переконання, до речі, – дуже дохідливий, особливо якщо врахувати, що середній чех уважно дивиться не тільки місцеві, але і європейські новини. Ось і беруть цю тезу на озброєння ключові чеські політики. «Я не раз говорив, що це боротьба за збереження нашої європейської цивілізації і культури. Ми не хочемо жити в Африці чи на Близькому Сході. Ми повинні боротися за наші цінності!», – заявив Бабіш після заворушень, викликаних вбивством німця біженцями у німецькому Хемніці. Це місто, до речі, розташоване зовсім поруч з німецько-чеським кордоном.

Дати їм грошей

Для того, щоб захистити себе від навали та загрози «ісламізації», чеське керівництво готове «відкупуватися». Виділяти гроші на те, щоб покращувати життя в країнах-постачальниках мігрантів, а також полегшити міграційний тягар для тих країн, які більшою мірою, ніж Чеська Республіка, змушені займатися біженцями.

«Нам необхідна угода з державами Північної Африки для боротьби з контрабандою людей, а також «план Маршалла» для Африки. Прага візьме у цьому участь», – пообіцяв Бабіш після переговорів у Берліні з канцлером ФРН Ангелою Меркель.

Він нагадав, що з 2015 року Чехія надала вже 100 млн євро на допомогу країнам, які беруть участь у вирішенні проблеми міграції, що в чеських лікарнях лікуються сирійські діти, що чеські фахівці надають допомогу на місцях. Бабіш запевнив Меркель, що Прага «солідарна». Разом з тим, він висловився проти продовження практики прийому мігрантів – це, на його переконання, буде послати

Восени цього року проводився посилений контроль легальності працевлаштування іноземців (і не тільки) на будівництвах, підприємствах, лікарнях тощо.

невірний сигнал контрабандистам про можливість продовжувати брудний бізнес на торгівлі людьми. Обидві сторони залишилися при своїй думці.

Що далі?

Дані опитування Центру вивчення громадської думки Чехії говорять, що 69% чехів схильні бачити корінь більшості проблем у «приїжджих». Тому керівники країни залишаються непохитними у питаннях міграції. На засіданні вищого керівництва, присвяченому питанням зовнішньої політики, вкотре було зафіксовано неприйняття «недобровільних квот» на перерозподіл мігрантів у рамках Європейського Союзу. Президент, прем'єр, голова Палати депутатів і міністри закордонних справ і оборони у спільній заяві урочисто пообіцяли невтомно добиватися змін у правилах Загальної європейської системи надання притулку, які повинні забезпечити захист всім нужденним, але водночас поставити надійний заслін для проникнення в Європу нелегалів. «Я пішов у політику головно, щоб піклуватися про чеських громадян», – заявляє мільярдер Андрей Бабіш. І дійсно, не сирійці ж будуть голосувати за нього на виборах... А щодо українців – вони дійсно вигідно відрізняються від «середземноморських» шукачів європейського раю. Українські мігранти – економічні мігранти, в «біженці» їх записувати неправильно.

Втім, для нашої країни це навряд чи може бути підставою для гордоштів. На рівні політичного керівництва України вже прозвучало гірке зізнання: виїжджають з країни працездатні, виїжджає молодь, а з нею – мізки нації та її перспективи. Ці люди їдуть шукати кращої долі на чужині тільки тому, що не можуть реалізувати себе в своїй країні, не можуть забезпечити добробут для своїх сімей і гідне майбутнє для підростаючого покоління. Зрозуміло, що усвідомлення цієї проблеми українським урядом ще не означає негайного її вирішення. Але вже сам факт усвідомлення хвороби – це перший крок до одужання.

Листи українських дітей про Голодомор у празькому архіві

ТЕКСТ: Оксана ПЕЛЕНСЬКА

Українська діаспора в міжвоєнній Чехословаччині (1919-1939) активно відгукнулася на трагедію Голодомору в Україні. До усього світу полетіли з Праги і Подєбрадів численні листи і звернення з проханням не приховувати інформацію про Голодомор, допомогти мільйонам голодуючих українців в одній з найбільших житниць в Європі. Та особливо зворушливу пам'ять залишили дитячі листи та малюнки, присвячені Голодомору. Першим повідомив світові про трагедію голодуючих в Україні історик і політолог Ольгерд Бочковський, який тоді жив у Празі. Своім «J'accuse!» – «Я звинувачую!» він звернувся, зокрема, і до тодішнього прем'єр-міністра Франції Едуарда Ерріо, який заперечував Голодомор, заявивши після поїздки до України, що бачив там «квітучий сад». 15 лютого 1933 року, з ініціативи Української національної жіночої ради в Празі і за підтримки Софії Русової, був оприлюднений заклик до народів світу звернути увагу на Голодомор в Україні й надати допомогу її населенню. 29 жовтня 1933 року Союз українських журналістів і письменників на чужині в Празі провів засідання-маніфест на знак протесту проти політики знищення голодом народу України, з цієї нагоди був виданий французькою та англійською мовами заклик до журналістів світу. У 1932-1934 роках в Чехословаччині працювало також Товариство допомоги українським ученим в Україні. Та найбільш хвилюючі звернення, малюнки, віршики, присвячені голодуючим в Україні залишили діти українських емігрантів. Ці унікальні матеріали, які сьогодні зберігаються у чеських архівах і бібліотеках,

є переконливим свідцтвом солідарності українців у світі – з одного боку, і тодішньої байдужості світу до них – з другого. Ось спогад 9-річного Олега Зозуленка з дитячого сиротинця в Подєбрадах (збережений правопис оригіналу): «29 жовтня 1933 року ми відзначали День Голоду й смутку. Наші виховательки цілий день не їли і розказували нам, що цей день є присвячений голодним братам і сестрам на Україні, що тисячами – мільйонами вмирають від голоду. Ми хочемо допомогти їм. Ми малі і не можемо заробляти гроші, але те, що дістали від знайомих – 10 крон всього і післали на голодних дітей». Вихователькою тоді, серед інших, в сиротинці працювала дружина Олександра Олеся Віра Кандиба. Численні дитячі вірші і рисунки, які захоплюють своєю щирістю і безпосередністю, опубліковані в часописі «Наша Україна», який видавали діти Українського дитячого притулку в чеському місті Подєбради. «От як би ви, мої любі діти, прийняли це до свого серця й допомогли бідним дітям на Україні», – закликає на сторінках часопису 10-літня Марія Марич. А Галья Романченківна (11 років) просить: «Поможіть же, любі браття, Дітям на Вкраїні, Що тяжко здобувають Хліб собі щоденний» Гортати сторінки «Нашої України» не можна без хвилювання. І сьогодні дитячі рисунки і розповіді про Голодомор в Україні не втратили актуальності. Від дитячого серця з Чехії до України долітає їхній заклик: не бути байдужими, розповідати правду про Голодомор, назвати поіменно винних у трагедії, та імена усіх їхніх жертв.

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 12 разів на рік. № 10/2018, рік XXVI. Підписано до друку 25 листопада 2018 року. Ел. пошта: porohy@seznam.cz. Інтернет-адреса: www.ukrajinci.cz/ua/casopys-porohy/, реєстрація: МК ЧР/7044. Номер готували: Богдан Райчинець, Марія Шур («Радіо «Свобода»), Станіслав Голубець, Мартін Ємелка, Ян Молачек, Олександр Гаврош, Ганна Твердохліб, Ольга Танасійчук, Олекса Лівінський. Використовуються повідомлення інформантів та ілюстрації з відкритих джерел. Художнє оформлення та верстка: Тереза Меленова. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і виправляти мову, не поділяти поглядів автора. Рукописи не повертаються. Часопис друкується із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: спільнота «Українська ініціатива в ЧР», ДНМ, Воцелова 3, 12000, Прага 2, ЧР; зареєстрована Міським судом у Празі, номер документа L 6121; контакт: uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz; тел.: +420221419821; ід. номер: 60448296. Розрахунковий рахунок: 1925774379/0800. **Porohy** – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 12-krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského «porih» – říční práh. Č. 10/2018, ročník XXVI. Uzávěrka: 25 listopadu 2018. E-mail: porohy@seznam.cz, web: www.ukrajinci.cz/cs/casopis-porohy/, registrační číslo: MK ČR/7044. Číslo připravili: Bohdan Rajčinec, Marija Ščur (rozhlas RFE/RL), Stanislav Holubec, Martin Jemelka, Jan Molaček, Olexandr Havroš, Hanna Tverdochlib, Olga Tanasijčuk, Olexsa Livinsky. Používáme zprávy informačních agentur a ilustrace z otevřených zdrojů. Grafika: Tereza Melenova, www.gd3.cz. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: spolek Ukrajinská Iniciativa v ČR, sp. zn. L 6121 vedená u Městského soudu v Praze, adresa: DNM, Vocelova 3, 12000, Praha 2, ČR. uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz. Tel.: +420221419821. IČO: 60448296, číslo účtu: 1925774379/0800.

Перекажіть гроші своїм близьким

Та отримайте нагороду від Tesco Mobile

За транзакцію більше 7000 чеських крон ви отримуєте один із додаткових бонусів.

Більше інформації на:
www.itesco.cz/moneygram/ua/

Знижки можуть застосуватися тільки в обраних магазинах Tesco Stores ČR a.s. з 8:00 до 20:00. Акція не поширюється на автозаправні станції Tesco Stores ČR a.s. Акція обмежена в часі до 31. 12. 2018 В одному календарному місяці можна скористатися знижками: Знижка 50% на поповнення рахунку мобільного телефону на суму 300 чеських крон та знижка 50% на інтернет-пакет MAXI 1,5 ГБ максимум два рази на один телефонний номер. 100% знижка на нову SIM-картку від Tesco Mobile може використовуватися всього один раз для кожної дисконтної картки. Знижки не можна комбінувати з іншими акціями від Tesco Mobile. Компанія Tesco Mobile залишає за собою право в будь-який час скасувати ці знижки або замінити їх на інші.

MoneyGram та Globe є зареєстрованими марками компанії MoneyGram. Усі інші торговельні марки є власністю їх відповідних власників. MoneyGram International Limited є авторизованою платіжною організацією, зареєстрованою в Об'єднаному Королівстві під номером 3287157 з місцеперебуванням на 2-му поверсі будинку на вулиці Королеви Вікторії в Лондоні, Лондон – London EC4V 4AB (UK) та керується Управлінням фінансового контролю. Tesco є агентом MoneyGram International.

50% ЗНИЖКА
на інтернет-пакет
MAXI 1,5 ГБ

Для активації зверніться
до служби підтримки
клієнтів.

50% ЗНИЖКА
на поповнення рахунку мобільного
телефону на 300 чеських крон

100% ЗНИЖКА
на SIM-картку

Перекажіть гроші своїм близьким

Та отримайте нагороду від Tesco Mobile

За транзакцію більше 7000 чеських крон ви отримуєте один із додаткових бонусів.

Більше інформації на:
www.itesco.cz/moneygram/ua/

Знижки можуть застосуватися тільки в обраних магазинах Tesco Stores ČR a.s. з 8:00 до 20:00. Акція не поширюється на автозаправні станції Tesco Stores ČR a.s. Акція обмежена в часі до 31. 12. 2018 В одному календарному місяці можна скористатися знижками: Знижка 50% на поповнення рахунку мобільного телефону на суму 300 чеських крон та знижка 50% на інтернет-пакет MAXI 1,5 ГБ максимум два рази на один телефонний номер. 100% знижка на нову SIM-картку від Tesco Mobile може використовуватися всього один раз для кожної дисконтної картки. Знижки не можна комбінувати з іншими акціями від Tesco Mobile. Компанія Tesco Mobile залишає за собою право в будь-який час скасувати ці знижки або замінити їх на інші.

MoneyGram та Globe є зареєстрованими марками компанії MoneyGram. Усі інші торговельні марки є власністю їх відповідних власників. MoneyGram International Limited є авторизованою платіжною організацією, зареєстрованою в Об'єднаному Королівстві під номером 3287157 з місцеперебуванням на 2-му поверсі будинку на вулиці Королеви Вікторії в Лондоні, Лондон - London EC4V 4AB (UK) та керується Управлінням фінансового контролю. Tesco є агентом MoneyGram International.

100% ЗНИЖКА
на SIM-картку

50% ЗНИЖКА
на поповнення рахунку мобільного
телефону на 300 чеських крон

50% ЗНИЖКА
на інтернет-пакет
MAXI 1,5 ГБ

Для активації зверніться
до служби підтримки
клієнтів.

